

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Roger Karlsson

Vitnesskydd

Examensarbete
20 poäng

Handledare
Helén Örnemark Hansen

Ämnesområde
Straffrätt

Termin
VT 1998

Innehåll

1	SAMMANFATTNING	1
2	FÖRORD	4
3	FÖRKORTNINGAR	5
4	ÖVERGREPP I RÄTTSSAK	6
4.1	Inledning	6
4.2	Tillämpning	6
4.3	Förekomst	9
5	BESÖKSFÖRBUD	11
5.1	Inledning	11
5.2	Allmänt	11
5.3	Generellt förbud	12
5.4	Utvidgat förbud	13
5.5	Tillämpning	13
5.6	Prövning av begäran	15
5.7	Sekretess vid besöksförbud	16
5.8	Besöksförbudets effektivitet	16
6	FYSISKT SKYDD	18
6.1	Inledning	18
6.2	Trygghetspaket	20
6.3	Ökat skalskydd	22
6.4	Vapen och tårgas	22
6.5	Livvaktsskydd	24
7	SEKRETESSKYDD	26
7.1	Anonymitet	26

7.1.1	Inledning	26
7.1.2	Europakonventionen	27
7.1.3	Svensk rätt	28
7.1.3.1	Sekretesskydd och partsinsyn	28
7.1.3.2	Allmänt om 5 kap. 1 § och 9 kap. 17 § SekrL	29
7.1.3.3	Spaningskedet	31
7.1.3.4	Förundersökning	31
7.1.3.5	Anhållningsbeslut	32
7.1.3.6	Häktning	32
7.1.3.7	Åtal	33
7.1.3.8	Efter förhandling	34
7.1.3.9	Identitet	35
7.2	Sekretessmarkering	36
7.2.1	Inledning	36
7.2.2	Tillämpning	37
7.3	Kvarskrivning	40
7.3.1	Inledning	40
7.3.2	Tillämpning	40
7.4	Namnbyte	42
7.5	Fingerade personuppgifter	43
7.5.1	Inledning	43
7.5.2	Tillämpning	43
7.5.3	Sekretesskydd för fingerade personuppgifter	47
7.5.4	Statistik 1991 - 1994	47
8	HÖJD SÄKERHET VID FÖRHANDLING	49
8.1	Allmänt	49
8.2	Vittnesförhör i parts eller åhörars frånvaro	50
8.3	Telefonförhör	52
8.4	Säkerhetskontroll vid domstol	53
9	INTERNATIONELLT	56
9.1	Inledning	56
9.2	USA	56
9.3	England	56
9.4	Tyskland	57
9.5	EU	57
9.6	Slutsats	58
10	AVSLUTNING	59

11	LITTERATURFÖRTECKNING	61
12	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	64

1 Sammanfattning

I **kapitel 4** redogörs för övergrepp i rättssak. Först behandlas förutsättningarna för att någon skall kunna dömas till ansvar för övergrepp i rättssak och sedan redovisas hur vanligt det är att övergrepp förekommer. Av redogörelsen framgår att någon som med våld, hot om våld eller annan gärning som medför lidande, skada eller olägenhet angriper ett vittne, kan dömas till böter eller fängelse i högst sex år. Det framgår också att övergrepp inte i allmänhet är vanligt förekommande, men att i samband med viss form av brottslighet är det vanligare. Huvudsakligen förekommer övergrepp när det finns någon form av relation mellan vittnet och gärningsmannen, men även i samband med grov narkotikabrottslighet och annan organiserad brottslighet är det vanligare.

I **kapitel 5** behandlas möjligheten att meddela besöksförbud, den sekretess som gäller vid besöksförbud och hur effektivt skydd besöksförbudet är. Det framgår att förbudet avser att förebygga farliga situationer. Förbudet kan meddelas om det föreligger risk att någon kommer att utsättas för brott, förföljelse eller annan form av allvarliga trakasserier. Besöksförbudet avser i första hand att förbjuda någon att ta kontakt med den person som förbudet avser att skydda. Men det kan även förbjuda personen från att uppehålla sig på vissa platser. Om någon överträder förbudet, kan han dömas till böter eller fängelse i högst ett år. Av en undersökning, som Brottsförebyggande rådet har gjort, framgår det att ca 20 procent överträder förbudet vid ett eller flera tillfällen. Flertalet av dessa begår andra brott i samband med överträdelserna.

I **kapitel 6** beskrivs olika fysiska skyddsåtgärder som kan bli aktuella, för att skydda ett vittne. Fysiska skyddsåtgärder är ofta resurskrävande och påfrestande. Därför är de endast en kortsiktig lösning. Ett vittne kan erhålla ett s. k. trygghetspaket, som innehåller skyddstelefon, bandspelare / telefonsvarare, trygghetstelefon och akustiskt alarm. En annan åtgärd är att förstärka skyddet i den hotades bostad, ex. genom att installera okrossbara fönster. I undantagsfall kan även tillstånd meddelas att inneha vapen, ex. skyddsspray, för personligt skydd. Vidare finns möjlighet att erhålla livvaktsskydd. Kraven för denna skyddsåtgärd motsvarar kraven i 1 § lag (1991:483) om fingeerade personuppgifter. Oftast är det personskyddsväktare hos bevakningsföretag, som anlitas för uppgiften.

I **kapitel 7** redogörs för sekretesskyddet, som till skillnad från det fysiska skyddet är ett mer långsiktigt skydd. Först behandlas möjligheten att vara anonym gentemot främst den tilltalade. För även om det finns sekretesskydd mot utomstående, finns det i princip ingen möjlighet att hindra den tilltalade från att sprida uppgifter, som han har erhållit genom sin partsinsyn. Avsnittet om anonymitet börjar med en beskrivning av Europakonventionens krav för att s. k. "fair trial" skall föreligga. Därefter redogörs för svensk rätt. Av redogörelsen framgår, att möjligheten att hemlighålla ett vittnes identitet i

Sverige upphör senast vid slutdelgivningen, som måste ske innan åklagaren kan väcka åtal. Det framgår också att svensk rätt har en hårdare linje än vad som följer av Europakonventionen. Denna tillåter anonyma vittnen under vissa omständigheter, vilket svensk rätt inte gör.

I följande avsnitt beskrivs sekretessmarkering. Denna är en markering som kan införas i folkbokföringen och i andra befolkningsregister som baseras på uppgifter från folkbokföringsmyndigheterna. Även vissa andra register som endast omfattar en betydande del av befolkningen aviseras om markeringen. Sekretessmarkering motsvarar ungefär en hemligstämpel enligt 15 kap. 3 § SekrL och upplyser registerinnehavaren om att en sekretessprövning skall ske innan personuppgifterna kan lämnas ut. För sekretessmarkering krävs att det av särskild anledning kan antas, att den enskilde (vittnet) eller någon honom närstående lider men om uppgifterna röjs.

I nästföljande avsnitt redogörs för kvarskrivning, som betyder att en person förblir folkbokförd på sin gamla folkbokföringsort efter det att han har flyttat. Effekten av kvarskrivningen blir att personens riktiga adress inte framgår av folkbokföringen, utan istället adressen till det lokala skattekontoret. Register och myndigheter som hämtar sina uppgifter från folkbokföringen, kommer därför inte att erhålla den faktiska adressen. För kvarskrivning krävs dels att det av särskilda skäl kan antas att personen kan bli utsatt för brott, förföljelse eller allvarliga trakasserier och dels att personen flyttar.

I fjärde avsnittet beskrivs möjligheten att sekretesskydda ärenden om namnbyte. Uppgifter om enskilds personliga förhållanden kan hemlighållas, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider men om uppgifterna röjs.

I sista avsnittet behandlas möjligheten att få använda sig av fingerade personuppgifter. Denna möjlighet finns för en person som riskerar att bli utsatt för allvarlig brottslighet, vilken är direkt livshotande, syftar till svår kroppsskada eller innebär en grov frihetsinskränkning. Ytterligare förutsättning är att tillräckligt skydd inte kan beredas på annat sätt. I ärenden om fingerade personuppgifter föreligger presumtion för sekretess, vilket betyder att det måste visas att den enskilde eller någon honom närstående inte lider men, innan uppgifter om enskilds personliga förhållanden lämnas ut.

I **kapitel 8** beskrivs hur säkerheten vid en domstolsförhandling kan höjas. Åtgärder som nämns är att det kan inrättas, om det inte redan finns, ett särskilt väntrum för vittnen. Vidare kan man låta en civil polis hämta och sedan följa vittnet till domstolsbyggnaden och in i rättssalen. Finns möjlighet kan vittnet få använda en särskild ingång, vilken är avskild från allmänhetens, till såväl domstolsbyggnaden som rättssalen. Vid en del tingsrätter finns särskilda säkerhetsallar, som är konstruerade dels för att underlätta säkerhetskontroll och dels för att hålla åhörarna avskilda från övriga i rättssalen.

I kapitlets andra avsnitt redogörs för möjligheten att hålla vittnesförhör i parts eller åhörares frånvaro. Möjligheten föreligger om det kan antas att ett

vittne av rädsla eller annan orsak inte fritt berättar sanningen p. g. a. partens eller åhörarens närvaro. Efter förhöret har part rätt att ta del av vittnesut-sagan och att ställa frågor till vittnet. Rätt att ta del av utsagan tillkommer inte en åhörare, som inte har fått närvara under förhöret.

I följande avsnitt behandlas möjligheten att ta upp vittnesförhöret per tele-fon. Detta är möjligt om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter, vilket bl. a. betyder att bevisvärderingen inte får bli lidande.

I sista avsnittet redogörs för förutsättningarna att genomföra en säkerhets-kontroll vid domstolsförhandlingar. Om det till följd av särskilda omstän-digheter finns risk för att det i samband med en domstolsförhandling kan komma att förövas brott, som innebär en allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom, får säkerhetskontroll äga rum. I kontrollen eftersöker man vapen och andra farliga föremål, som kan komma till användning vid våldshandlingar och andra övergrepp, för att förhindra att dessa medförs till förhandlingen.

I **kapitel 9** redogörs mycket kort för vittnesskyddet i USA, England och Tyskland samt för riktlinjer givna inom EU. Syftet är att ge en förståelse för hur omfattande skyddet är i Sverige, jämfört med andra länder.

2 Förord

Förhör med vittnen och andra förhörspersoner är det mest betydelsefulla bevismedlet i vårt rättssystem. Att ett vittne skall kunna avge sin utsaga fritt och sanningsenligt utgör ett av de fundament som svensk rättsordning bygger på. Dessutom anses det vara en samhällsplikt att vittna. Det är därför möjligt att genom vite, hämtning och häktning tvinga ett vittne att infinna sig i rätten och att avge vittnesutsaga. Inte ens om vittnet riskerar att utsättas för repressalier, finns det möjlighet att slippa vittna. Om vittnet lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen, kan han straffas för mened.

Ett vittne som riskerar att utsättas för repressalier, måste kunna lita på att rättsordningen kan skydda honom. Finns inte ett fungerande skydd försvåras rättsskipningen, samtidigt som vägran, underlåtenhet eller bristande sanningsenlighet kan medföra stränga straff för vittnet.

Utifrån denna bakgrund har jag gjort en sammanställning över de skyddsåtgärder, som finns för att skydda ett vittne i en svensk process. Däremot behandlas inte andra åtgärder, som fungerar som stöd eller som någon erhåller i annan funktion än som vittne, ex. brottsoffer. T. ex. kan nämnas målsägandebiträde som utgör ett stöd för målsäganden, skyddat boende genom frivilliga organisationer som misshandlade kvinnor erhåller eller skyddshund som tilldelas misshandlade kvinnor.

Jag riktar ett stort tack till min handledare Helén Örnemark Hansen för råd och hjälp under arbetets gång. Jag tackar även Brottsförebyggande rådet och Rikspolisstyrelsen för material de har sänt till mig. Slutligen tackas Anders Stjernfeldt på Rikspolisstyrelsen för muntlig information.

3 Förkortningar

Art.	Artikel
BrB	Brottsbalken
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
Ds	Departementsserien
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avd. I
NJA II	Nytt Juridiskt Arkiv, avd. II
OJ	Official Journal of the European Communities
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
RH	Rättsfall från hovrätterna
RPS	Rikspolisstyrelsen
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SekrL	Sekretesslagen (1980:100)
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
USCA	United States Code Annotated

4 Övergrepp i rättssak

4.1 Inledning

17 kap. 10 § BrB. Den som med våld eller hot om våld angriper någon för att denne gjort anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett utsaga hos domstol eller annan myndighet eller för att hindra någon från en sådan åtgärd, döms för *övergrepp i rättssak* till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma skall gälla, om man med någon annan gärning, som medför lidande, skada eller olägenhet, eller med hot om en sådan gärning angriper någon för att denne avlagt vittnesmål eller annars avgett utsaga vid förhör hos en myndighet eller för att hindra honom från att avge en sådan utsaga.

Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst ett och högst sex år. **Lag 1997:389.**

Vittnesplikten utgör en viktig del av vårt rättssystem för att rättsskipningen skall fungera tillfredsställande. En vägran att avge vittnesmål kan medföra böter eller häkte. Den som under vittnesed lämnar osann uppgift eller förtinger sanningen, kan dömas för mened. Straffbestämmelserna om bl.a. mened och osann partsutsaga skall skapa förutsättning för att inför domstol lämnad utsaga är sanningsenlig. Samtidigt som rättssystemet tvingar vittnen att avge vittnesmål, får vi ett allt hårdare klimat i samband med vissa typer av brottsmålsprocesser, ex. i narkotikabrottslighet och annan organiserad brottslighet. I nämnda brottslighet står det ofta betydande ekonomiska värden på spel och de inblandade står redan inför hot om långa fängelsestraff. En brottsorganisation kan därför vara beredd att vidta våld, hot om våld eller att betala mycket stora belopp, för att påverka vittnet på sådant sätt att brottslingen inte kan identifieras. Detta kan få följderna att ett vittne vägrar yttra sig, ändrar tidigare lämnade uppgifter eller vägrar att inställa sig till ett förhör. I de fall vittnesmål faktiskt avläggs kan vittnet känna stark oro för de konsekvenser vittnesmålet kan medföra.¹

4.2 Tillämpning

Parter och vittnen som hotas med repressalier måste kunna lita på att rättssystemet ställer upp skydd för dem. Lyckas inte detta hotas hela rättsordningen, eftersom det ofta är gagnlöst att inleda förundersökning utan deras medverkan. Avsikten med bestämmelsen om övergrepp i rättssak är därför att ge skydd för intresset av att utförandet av talan eller avgivandet av utsaga inför domstol eller annan myndighet inte påverkas på ett otillbörligt sätt. I stadgandet straffbeläggs att genom våld eller liknande, hämnas på den som hos domstol eller hos annan myndighet har gjort anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller på annat sätt avgett utsaga, eller att på samma sätt försöka hindra någon från sådan åtgärd.²

¹Prop. 1981/82:141 s. 32 och s. 34f. och Prop. 1992/93:141 s. 46

²Prop. 1992/93:141 s. 46

Den brottsliga gärningen beskrivs i *första stycket första punkten* som angrepp med våld eller hot därom. Med detta menas våld å den skyddades person eller hot därom. Det innebär att personen utsätts för misshandel eller betvingande. Varken ren psykisk-, ekonomisk- eller egendomsskada omfattas av stadgandet. Inte heller inbegrips våld å annan person än den skyddade själv. I *första stycket andra punkten* talas om annan gärning, som medför lidande, skada eller olägenheter, eller med hot därom. Under denna punkten faller våld å annan person än den skyddade, ex. anhöriga. Vidare omfattas skadegörelse och andra liknande handlingar samt hot om annat än våld å person, t. ex. förtal och skadegörelse.³

Såväl vittnen som andra förhörspersoner, som har avlagt eller skall avlägga vittnesmål eller utsaga, skyddas av båda punkterna i stadgandet. Skydd enligt första punkten tillkommer därutöver personer som gjort anmälan, fört talan eller ämnar att göra det, d.v.s. parter, ombud och anmälare. Med förhörsperson menas den som i annan egenskap än vittne hörs av offentlig myndighet för åstadkommande av utredning. Som utsaga vid förhör är även att räkna utsaga av part antingen den avges under sanningsförsäkran eller vid annat förhör. I brottsbalkskommentaren står följande svårtolkade text. ”Om således part vid förhör i mål lämnat eller skall lämna uppgifter om förhållanden av betydelse för utredningen däri, kommer han liksom blivande part, vilken hörs under förundersökning, att genom bestämmelsen i första styckets andra punkt åtnjuta där stadgat skydd. Part och blivande part åtnjuter inte skydd enligt andra punkten, såvida han inte *är eller varit* [egen kursivering] förhörsperson i nu angiven mening. Att därutöver skydda part eller blivande part mot annat än våldsgärningar och hot därom har ansetts vara att sträcka kriminaliseringen för långt i betraktande av de många tillfällen som det dagliga livet erbjuder att åstadkomma förtretligheter av olika slag för den som är eller väntas bli motpart.”⁴ Lars Heuman tolkar detta som om ”blivande part som ännu inte hörts ... inte åtnjuter skydd för de mindre kvalificerade påverkanshandlingarna.”⁵ Om denna tolkningen vore riktig innebär det, precis som Lars Heuman skriver, att eventuell gärningsman kan utan att begå övergrepp i rättsak utsätta medgärningsmän, som ännu inte hörts av polisen eller annan myndighet, för en stark press. Därefter kommer kanske ingen vilja avge utsagor vid förhör.⁶

Något stöd för denna tolkning finner jag varken i lagtext eller i förarbeten. I lagen står det *hindra honom från att avge*, vilket syftar att skydda även uppgiftslämnare som ännu inte hörts. Departementschefen skriver: ”... angriper någon för det han avlagt vittnesmål eller eljest avgivit utsaga vid förhör hos myndighet eller för att *hindra* [egen kursivering] honom i sådan sak.”⁷ Lagrådet skriver: ”Om sålunda part vid förhör i mål lämnat eller *skall* [egen kursivering] lämna uppgifter om förhållanden av betydelse för utredningen

³Beckman s. 341f., s. 318 och 325

⁴a.a. s. 342

⁵Heuman s. 692

⁶Brottsbalken III s. 342f. och Heuman s. 693

⁷NJA II 1948 s. 324

däri, kommer han liksom blivande part, vilken höres under förundersökning, att genom bestämmelsen i §:ns andra punkt åtnjuta där stadgat skydd.”⁸ Som exempel på handlingar som åsyftas när det i brottsbalkskommentaren står *att sträcka kriminaliseringen för långt* o.s.v. skriver lagrådet bl.a.. ”Man tänke sig det fall att två grannar på landet råkat i process. Hur lätt kan inte därunder inträffa att en i och för sig lovlig åtgärd från den enes sida vållar den andre lidande eller förlust, och om denna åtgärd skett på grund av processmotsättningen eller t. ex. av ovilja i allmänhet mot grannen, torde väl oftast vara omöjligt för någon annan att bedöma.”⁹ Det som skiljer övergreppshandlingen från den senast beskrivna är, att övergreppet sker med ett ”otillåtet syfte”.¹⁰

Min slutsats är därför att part eller blivande part som har lämnat eller skall lämna uppgifter, som är av betydelse för utredningen, också skyddas enligt andra punkten. Men annan part eller blivande part skyddas inte av denna punkt i stadgandet.

För straffbarhet krävs, förutom vanligt uppsåt såvitt avser brottsrekvisiten i övrigt, att övergreppet sker med direkt uppsåt att hindra från den åtgärd som det är fråga om eller, i andra fall, med direkt uppsåt att företa övergreppet och med motivet att hämnas.¹¹

1 juli 1997 höjdes straffet för övergrepp i rättssak. För normalgraden av brottet höjdes straffmaximum från ett till två år. För grovt brott höjdes straffminimum från sex månader till ett år och straffmaximum höjdes från fyra till sex år. Förändringarna motiverades med att klimatet i och omkring rättegångar, som rör särskilt allvarlig brottslighet, har hårdnat, antalet hot och trakasserier mot vittnen ökat och att villigheten att vittna har minskat.¹²

Vissa grupper tycks finna det lönande att sabotera och motverka rättssystemet och har närmast satt detta i system. Som exempel nämns i propositionen kriminella mc-gäng, i samband med grov narkotikabrottslighet och vid annan organiserad brottslighet. Att dessa grupper ställer sig utanför lagen kan inte accepteras, därför ansågs det tvunget att höja skyddet för vittnen och andra förhörspersoner. Att höja straffet för övergrepp i rättssak var en av några åtgärder.¹³

Frågan är emellertid vilken preventiv effekt som en höjning av straffhotet verkligen har. Min uppfattning är att det främst är upptäcktsrisken som styr om ett straffhot är avskräckande eller inte. Detta innebär att om risken för upptäckt är låg, så har en höjning av straffet en mycket låg effektivitet. Rent politiskt kan det visa att politikerna ser allvarligt på en viss brottstyp och på vilken nivå brottet ligger i förhållande till andra brott. Men jag är högst

⁸NJA II 1948 s. 324f.

⁹NJA II 1935 s. 508

¹⁰a.a. s. 510

¹¹Beckman s. 343 och Prop. 1981/82:141 s. 32

¹²Prop. 1996/97:135 s. 8

¹³a.a. s. 8f.

tveksam till om straffhöjningen minskar antalet övergrepp i praktiken. Vad som behövs är mer resurser till rättsmyndigheterna, så att upptäcktsrisken blir högre än vad den är idag. Det är först i samband med en hög upptäcktsrisk som ett strängare straffhot verkligen kan förhindra fler brott.

Övergrepp i rättssak är en brottstyp av sådan art, att påföljden ofta bör vara fängelse. Men det är också en brottstyp där straffvärdet kan variera avsevärt. Detta betyder att påföljden kan variera från böter till långa fängelsestraff. Straffhöjningen medför en generell uppgradering av straffvärdet, vilket främst kommer att märkas i de fall straffvärdet inte kan anses stanna vid böter. Straffskalan för grovt brott är avsedd för fall när gärningsmannen har visat särskild hänsynslöshet och betydande men för det allmänna eller någon enskild har uppkommit eller riskerat att uppkomma till följd av gärningen.¹⁴

Sker övergreppet genom ex. misshandel, olaga hot eller olaga tvång, bestäms straffet enbart enligt 17 kap. 10 § BrB. Består däremot övergreppet av brott mot person som har strängare straffskala än övergrepp i rättssak, ex. grov misshandel, olaga frihetsberövande som inte är mindre grovt och grovt olaga tvång, döms gärningsmannen enligt vanliga principer för båda brotten i konkurrens.¹⁵

4.3 Förekomst

Våldskommissionen sände ut en enkät till polisdistrikten i Stockholm, Göteborg och Malmö, samt 32 andra polisdistrikt geografiskt jämnt fördelade, för att få insyn i hur vanligt det är med övergrepp i rättssak. De flesta polisdistrikt hade uppfattningen att det i allmänhet inte är vanligt förekommande, men beträffande viss brottslighet och i vissa sammanhang verkar det förekomma i större utsträckning än annars. Huvudsakligen sker det mellan bekanta eller i andra fall där det föreligger någon form av relation mellan den misstänkte / tilltalade och vittnet, ex. våld inom familjen mot kvinnor, barn och föräldrar. Vid narkotikabrottslighet är det vanligt med våld, främst mot medgärningsmän. Även i kretsar med alkoholmissbruk och socialt utslagna förekommer övergrepp mot parter och vittnen. Ytterligare en grupp, som är särskilt utsatt för övergrepp, är de personer som i sitt arbete har anledning att anmäla brott och delta i brottsutredningar, ex. väktare och butikskontrollanter. Men polisens uppfattning är att rädslan att utsättas för repressalier är större än det faktiska hotet. Att så är fallet tillskriver polisen den bild som massmedia förmedlar om de faror som vittnen och parter utsätts för. Övergreppen består till övervägande delen av hot om repressalier.¹⁶

Vid brott som sker mellan bekanta är normalt anmälningsbenägenheten låg. Man kan därför anta att mörkertalet är högt för övergrepp i rättssak. Den bild som polisdistrikten ger i enkäten ovan kan således vara något missvi-

¹⁴Prop. 1996/97:135 s. 10

¹⁵a.a. s. 11

¹⁶SOU 1990:92 s. 160ff. och s. 174

sande, eftersom deras kunskap bygger på framförallt anmälningar. En offerundersökning skulle vara ett bra komplement till enkäten, för att kunna bilda sig en mer gedigen uppfattning om förekomsten av övergrepp i rätts-sak. Vad jag vet, så har någon offerundersökning ännu inte gjorts.

Den som påverkar ett vittne eller en förhörsperson genom ett uttalat hot eller genom förtäckta ordalag, kan dömas för övergrepp i rättssak. Kontakter, vädjanden och försök till övertalning faller dock inte inom det straffbara området. En brottsorganisation borde därför i många fall inte behöva uttala något hot, varken direkt eller indirekt. Det räcker med att vittnet vet eller tror sig veta hur organisationen i fråga normalt behandlar ”tjallare”. Detta kan ske genom att brottsorganisationen skaffar sig ett rykte om att vara farlig. Det kan då räcka med att medlemmar ur organisationen befinner sig runt uppgiftslämnarens bostad eller är närvarande vid domstolsförhandlingen, för att personen ska få uppfattningen att han svävar i fara om han uttalar sig. På detta sätt kan ett vittne eller förhörsperson tystas utan att medlemmarna gör sig skyldiga till brott.¹⁷

Även om man skulle kriminalisera handlingar som är ägnade att framkalla fara, skulle man inte komma åt nämnda form av påverkan. För att straffbarhet skall föreligga, krävs att handlingen objektivt sett kan leda till tanken om hot. Om sålunda medlemmar ur organisationen uppsöker vittnet för att dricka kaffe med honom, kan det inte leda till straff. Det saknar betydelse att det legat ett outtalat hot i luften. Vill man i dessa fall skydda vittnet, måste det ske genom andra åtgärder, ex. polisövervakning eller andra former av fysiskt skydd (se kap. 6).¹⁸

¹⁷Metodfrågor 1995:2 s.13 och Heuman s. 698f.

¹⁸Heuman s. 699

5 Besöksförbud

5.1 Inledning

Lag (1988:688) om besöksförbud¹⁹

1§ Enligt denna lag får förbud meddelas för en person att besöka eller på annat sätt ta kontakt med en annan person eller att följa efter denna person (besöksförbud)

Besöksförbud får meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att den mot vilken förbudet avses gälla kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera den som förbudet avses skydda. Vid bedömningen av om sådan risk föreligger skall särskilt beaktas om den mot vilken förbudet avses gälla har begått brott mot den andra personens liv, hälsa, frihet eller frid.

Kan syftet med ett besöksförbud tillgodoses genom någon mindre ingripande åtgärd, får förbud inte meddelas.

Ett besöksförbud omfattar inte kontakter som med hänsyn till särskilda omständigheter är uppenbart befogade.

2§ Om det kan antas att ett besöksförbud enligt 1§ inte är tillräckligt, får förbudet utvidgas till att avse förbud att uppehålla sig i närheten av en annan persons bostad eller arbetsplats eller annat ställe där den personen brukar vistas.

Som nämndes i kapitlet ovan kan det förekomma olika former av trakasserier, vilka inte utgör brott enligt brottsbalken. Att vända sig till polisen i sådant fall blir därför ofta resultatlöst. Trakasserier kan t. ex. ske genom att någon vistas runt huset, vid arbetsplatsen eller genom återkommande brev eller telefonuppringningar. På detta sätt kan många vittnen skrämmas till tystnad utan att någon gör sig skyldig till brott. Om det föreligger risk för våld, hot om våld eller allvarliga trakasserier, kan besöksförbud meddelas för att öka vittnets skydd. Förbudet avser att hindra någon från att ta kontakt med, förfölja eller besöka någon som besöksförbudet avser att skydda.²⁰

5.2 Allmänt

Besöksförbudets syfte är att förebygga hotfulla och farliga situationer. Lagen avser även att ge polisen möjlighet att omedelbart ingripa i situationer, som upplevs hotande eller skrämmande för personen som förbudet avser att skydda. Lagen syftar framför allt till att ge kvinnor som hotas, förföljs eller trakasseras ett bättre skydd, men är avfattad i generella ordalag. Därmed ges möjlighet till att meddela förbud för t. ex. en tilltalad att besöka eller på annat sätt ta kontakt med en person som skall vittna.²¹

I propositionen nämns att man inte bör överskatta effekten av förbudet, eftersom det avser att hindra handlingar som ofta är straffbelagda. Men man

¹⁹Utdrag ur denna lag.

²⁰Fredriksson s. 66, Billström s. 52 och Prop. 1987/88:137 s. 7

²¹Ds 1993:29 s. 65 och Ds 1995:1 s. 22

skriver att ett individuellt utformat förbud att ta kontakt med den trakasserade, troligen har större brottsförebyggande effekt än det straffhot som kan realiserars först efter att en annan brottslig handling har ägt rum. Genom straffsanktionering av besöksförbudet, visar samhället sitt avståndstagande och ger polisen möjlighet att omedelbart ingripa vid en överträdelse.²² Påföljden för överträdelse är böter eller fängelse i högst ett år. 1990 höjdes straffmaximum från fängelse i sex månader till ett år. Därmed blev det möjligt att anhålla och häkta den som överträder ett förbud. I ringa fall döms inte till ansvar.²³

Besöksförbud kan meddelas om det p.g.a. särskilda omständigheter föreligger risk för att någon kommer utsättas för brott, förföljelse eller annan form av allvarliga trakasserier. Som nämndes ovan, behöver förföljelsen inte vara straffbar enligt reglerna i brottsbalken. Vid bedömningen beaktas särskilt om den förbudet avser tidigare har begått brott mot den andra personens liv, hälsa, frihet eller frid. En viktig princip är att åtgärden inte skall vara mer ingripande än vad fallet kräver för att nå förbudets syftet, vilket innebär att förbudet skall utformas efter omständigheterna i det särskilda fallet. I första hand avser förbudet att hindra någon från att besöka, på annat sätt ta kontakt med eller förfölja annan person. Om och endast då detta förbud inte är tillräckligt kan ett utvidgat förbud meddelas. Ett utvidgat förbud kan avse förbud att uppehålla sig i närheten av den skyddade personens bostad, arbetsplats eller annat ställe där den personen brukar vistas.²⁴

5.3 Generellt förbud

Besöksförbudet har utformats som ett generellt förbud mot aktiva kontakter, eftersom den som drabbas av trakasserier är lika skyddsvärd oavsett var händelsen äger rum. Likaså är ett av syftena med förbudet att förebygga situationer som kan utveckla sig i farlig riktning. Därför är inte endast trakasserier förbjudna utan förbudet gäller att överhuvudtaget ta kontakt med den skyddade personen. Men oplanerade möten omfattas inte av förbudet, t. ex. båda råkar färdas med samma buss,. Detta gäller om situationen inte utnyttjas till att söka kontakt eller på annat sätt trakassera personen, som förbudet avser att skydda. Likaså omfattas inte möten som är uppenbart befogade eller som sker med den andres samtycke. En uppenbart befogad situation kan vara att parternas gemensamma barn insjuknar akut. För att undantagsregeln skall vara tillämplig krävs, att det objektivt sett är en klart befogad kontakt.²⁵

²²Prop. 1987/88:137 s. 12f.

²³Ds 1993:29 s. 66

²⁴a.a. s.65 och Prop. 1987/88:137 s. 14

²⁵Prop. 1987/88:137 s. 15f. och s. 42

5.4 Utvidgat förbud

Endast i de fall ett generellt kontaktförbud inte anses vara tillräckligt, kan förbudet utvidgas till att avse förbud att uppehålla på vissa platser där den andre brukar vistas. Ett sådant utvidgat förbud är i många fall mer inskränkande av rörelsefriheten och utfärdas därför endast om och i den utsträckning som omständigheterna i det särskilda fallet kräver. Normalt utfärdas därför först ett generellt förbud, för att avvakta erfarenheterna därav. Men om det redan från början står klart att ett vanligt förbud enl. 1§ inte är tillräckligt, kan ett utvidgat förbud meddelas direkt. Förbudet avgränsas normalt till att avse t. ex. en viss fastighet, men i undantagsfall kan förbudet omfatta ett större område, t. ex. ett kvarter.²⁶

Den som åläggs förbudet skall inte i någon betydande mån hindras från att leva ett normalt liv. Innan beslut om besöksförbud utfärdas måste därför båda parterna höras, för att kunna väga in bådars personliga förhållanden. Problem kan uppstå, om den som åläggs förbudet har legitima skäl till kontakter med den som förbudet avser att skydda. De har kanske gemensamma barn. I propositionen sägs att besöksförbud inte får hindra förälder från att umgås med sitt barn, såtillvida barnet inte är den person som förbudet avser att skydda. Problemet föreslås kunna lösas, genom att kontakten mellan förälder och barn förmedlas med hjälp av personal inom socialtjänsten.²⁷

5.5 Tillämpning

Den viktigaste omständigheten vid bedömningen, om besöksförbud ska meddelas, är om personen tidigare har begått brott mot den som avses att skyddas. Detta tyder ju på att personen tidigare inte har dragit sig för att angripa den person som förbudet avser att skydda. Det är främst brott som riktas mot personens liv, hälsa, frihet eller frid som avses, men även brott som hemfridsbrott och ofredande skall beaktas. Man gör en särskild bedömning i varje enskilt fall, vilket betyder att i vissa situationer kan även andra brottstyper beaktas, t. ex. olaga vapeninnehav. Undantagsvis kan även brott mot en tredje person beaktas. Förutsättningen är då normalt att det rör sig om upprepad och allvarlig brottslighet mot persons liv, hälsa eller frihet. Således kan förbud meddelas på begäran av en kvinna som har sammanbott med en man, som tidigare vid flera tillfällen har misshandlat kvinnor han sammanbott med.²⁸

Men eftersom syftet med lagen är att förhindra brott, kan det inte i alla situationer krävas att den förbudet avser tidigare har begått och dömts för brott, för att besöksförbud ska meddelas. Det är ofta sakligt befogat i många andra förhållanden. Ett exempel är när förbudet avser en person som är misstänkt för ett brott, som ännu inte har blivit utrett, och det därför inte är klart om

²⁶Prop. 1987/88:137 s. 16 och RH 1993:151 s. 351f.

²⁷Prop. 1987/88:137 s. 16f

²⁸a.a. s. 18f

brott kommer att kunna styrkas. Risken för hämndaktioner borde nämligen vara som störst när en frihetsberövad misstänkt åter släpps på fri fot efter gripande, anhållande eller häktning. Ett annat fall kan vara när begäran om besöksförbudet har föregåtts av upprepade trakasserier, vilka inte har överskridit gränsen för det straffbara. Men man betonar i propositionen att man ska vara restriktiv mot att meddela besöksförbud mot någon som tidigare inte har begått brott mot den andre personen.²⁹

Med förföljelse menas att någon vid upprepade tillfällen på ett mycket påträngande eller annat besvärande sätt söker kontakt med en person mot dennes vilja. Kontakten kan ske t. ex. genom besök, telefonsamtal eller brev. Telefon- och brevterror omfattas således av förbudet.³⁰

Vissa slag av trakasserier är lindrigare och kan inte direkt betecknas som förföljelse, men faller likväl under tillämpningsområdet. Som exempel ges i propositionen upprepade mycket aggressiva uttalanden, vilka inte är straffbara, eller annat beteende som syftar till att skrämma någon. Som exempel på det senare nämns att någon mer eller mindre regelbundet följer efter en annan person eller regelbundet väntar utanför den andres bostad eller arbetsplats. Men däremot bör inte risk för trakasserier, som inte är av allvarligt slag ligga till grund för besöksförbud.³¹

Kan syftet med besöksförbudet uppnås genom en mindre ingripande åtgärd, får inte förbud meddelas. Risken för trakasserier kanske elimineras på annat sätt, t. ex. läggs den mot vilket förbudet avser att gälla in på ett behandlingshem där kontakten med omvärlden är begränsad eller flyttar till en annan del av landet eller utomlands. Av denna principen, att den minst ingripande åtgärden skall användas, följer också att besöksförbudet inte får göras mer ingripande än det enskilda fallet kräver.³²

Likaså är det viktigt att förbudet inte sträcks ut längre i tiden än vad som är nödvändigt. Därför har längsta tiden för ett förbud bestämts till ett år. I de fall det behövs ett längre skydd, finns möjlighet att förlänga förbudet. Vid en förlängning prövas frågan på nytt i ljuset av de erfarenheter man fått under det gångna året. Även en förlängning kan vara som längst under ett år. Har den som förbudet avser under den senaste förbudstiden avstått från kontakter med den skyddade personen, borde normalt inte finnas behov av en förlängning.³³

Tiden för förbudet börjar gälla omedelbart efter beslutet, om inte annat anges. Men ibland är det lämpligare om förbudet börjar gälla vid en senare tidpunkt. Ett exempel är om den person som förbudet avser senare kommer

²⁹Prop. 1987/88:137 s. 18 och Billström s. 52f.

³⁰Prop. 1987/88:137 s. 20

³¹a.a. s. 20

³²a.a. s. 20

³³a.a. s. 21f.

att friges från fängelse eller skrivs ut från sjukhus. Man kan då välja att förbudstiden räknas fr. o. m. denna tidpunkt.³⁴

Finns det inte längre ett behov av förbudet, kan det hävas i förtid. Tillkommer nya förhållanden eller fakta, kan beslutet ändras. En begäran om hävning eller ändring av beslut prövas av åklagaren.³⁵

5.6 Prövning av begäran

Begäran om besöksförbud prövas av åklagaren. Åklagarens beslut kan sedan prövas av allmän domstol. Begäran om domstolsprövning sker hos åklagaren, som sedan är skyldig att överlämna ärendet till domstolen. Rätten till att få beslutet prövat i domstol är inte begränsad i tiden, utan kan ske under hela förbudets giltighetstid. Denna rätt tillkommer såväl den person som ålagts förbudet som personen som förbudet avser att skydda. Några formella krav på hur en begäran skall utformas finns inte, utan det är fullt tillräckligt med en muntlig framställning. Om en begäran istället görs hos polismyndighet, skall denna omedelbart underrätta åklagaren.³⁶

En begäran kan framställas av den som förbudet avses skydda. Men om någon av rädsla eller annan anledning inte gör någon begäran hos åklagaren, kan istället frågan om besöksförbud framföras av t. ex. polisman eller handläggare inom socialtjänsten. Även åklagaren kan på eget initiativ ta upp frågan om förbud. Om framställningen kommer från annan än den som förbudet avses skydda, måste åklagaren ta reda på dennes inställning till förbudet. Personen som förbudet avses skydda bör inte ha någon invändning mot att förbud meddelas.³⁷

Vid en prövning av besöksförbudet i domstol, för normalt åklagaren talan för den som förbudet avses skydda. Undantag är om det är den person som avses att skyddas, som själv begär prövningen och detta skulle innebära att åklagaren skulle bli tvungen att argumentera mot sitt eget beslut. Åklagaren har också rätt att avstå från att föra talan, t. ex. om han anser det uppenbart att en överklagan till högre rätt inte kommer att leda till någon ändring av beslutet.³⁸

Vid prövning av besöksförbud vid domstol, står normalt vardera part för sina egna rättegångskostnader. Detta betyder att den som begär prövning av åklagarens beslut, aldrig kan åläggas att betala motpartens kostnad även om rättens beslut går parten emot. Undantag föreligger om part genom vårdslöshet eller försummelse i rättegången eller genom otillbörlig processföring har

³⁴Prop. 1987/88:137 s. 22

³⁵a.a. s. 33

³⁶a.a. s. 25, s. 29f. och s. 48

³⁷a.a. s. 25f.

³⁸a.a. s. 30

orsakat en extra kostnad för motparten. I de fall åklagaren för talan åt den part som förbudet avser att skydda, står staten för kostnaderna.³⁹

5.7 Sekretess vid besöksförbud

Uppgifter om den person som förbudet avser att skydda, ex. adress och telefonnummer, kan komma att användas för att trakassera eller förfölja personen. Det är därför viktigt att vissa uppgifter kan sekretessbeläggas vid behov. Om prövning av besöksförbud sker i samband med förundersökning om brott, är ofta förundersökningssekretessen tillämplig (se nedan om sekretess). Enligt dessa regler upphör normalt sekretessen när uppgifterna lämnas till domstol i samband med åtal. Men i fråga om besöksförbud har man ansett att det är viktigt att sekretessen följer ärendet oavsett vilken myndighet som hanterar frågan. Därför har man infört sekretesskydd för uppgifter om enskilda personliga förhållanden i ärenden om besöksförbud. En förutsättning är att den enskilde eller någon till honom närstående lider men av att uppgifterna röjs (7 kap. 19 § 2 st. SekrL). Men för själva beslutet gäller inte sekretessen. Däremot behöver den skyddades adress, telefonnummer och dyl. inte framgå av beslutet.⁴⁰ I praktiken är det dock inte möjligt att meddela s.k. utvidgat besöksförbud utan att ange adressen i beslutet; den person förbudet avser måste ju veta var han inte får vara. Därför kan någon med skyddad adress inte skyddas med ett utvidgat besöksförbud.⁴¹

5.8 Besöksförbudets effektivitet

Hösten 1991 fick BRÅ i uppdrag av regeringen att göra en uppföljning av lagen om besöksförbud. Jag skall här presentera några av de resultat som redovisas i denna.

Studien omfattar totalt 984 personer, som har varit föremål för ansökan om att åläggas besöksförbud, under tiden 1 juli 1988 t. o. m. 30 september 1991. Resultatet gav att 20 procent, 124 personer av de 654 som fick besöksförbud, överträdde förbudet vid ett eller flera tillfällen.⁴²

80 procent av de som överträdde sitt första besöksförbud begick andra brott i samband med överträdelsen. Endast 15 personer dömdes för enbart överträdelse av besöksförbud. Dessa siffror kan tyda på olika saker. Det kan vara så att den skyddade överlag inte anmäler en överträdelse, om den inte sker i samband med annat brott. Det kan också vara så att personen som förbudet avser inte överträder utan att samtidigt begå andra brott.⁴³

³⁹Prop. 1987/88:137 s. 32 och s. 50

⁴⁰a.a. s. 37f. och s. 47

⁴¹Metodfrågor 1997:1 s. 34

⁴²Sterfeldt s. 4f.

⁴³a.a. s. 5

Tanken med införandet av besöksförbudslagen var att utgöra ett komplement till annan kriminalisering, för att komma åt gärningar som inte går att hänföra till det straffbara området. Men att det är så få anmälningar som enbart avser överträdelse av besöksförbud, tyder på att lagstiftningen inte fyller denna funktion.⁴⁴

Hur pass väl som siffrorna i undersökningen motsvarar verkligheten är svårt att avgöra. Offer som utsätts för brott i det privata eller av gärningsman som offret står i någon form av relation till, har i allmänhet lägre anmälningsbenägenhet. Eftersom brott mot besöksförbud oftast sker mot nämnda offer, är det svårt att uppskatta mörkertalets storlek. Troligtvis är mörkertalet stort.⁴⁵

Efter lagändringen 1 april 1990 blev det lättare att tillgripa häktning vid behov. Totalt 59 procent av de överträdelser som skett efter lagändringen har medfört häktning. Bland de sju vars överträdelse inte var förenat med annat brott, ledde 6 stycken till häktning. Detta tyder på att möjligheten till häktning, genom lagändringen, utnyttjas för att förhindra fortsatt brottslighet.⁴⁶ Däremot blev inte överträdelserna av förbudet färre efter lagändringen. Någon påvisbar preventiv effekt av straffskärpningen går således inte att utläsa.⁴⁷

Av de 15 som dömdes för enbart överträdelse av besöksförbudet, fick 7 st. böter, 6 st. fängelse och 2 st. skyddstillsyn. I de fall domen även omfattar annan brottslighet var fängelse den vanligaste påföljden. Totalt dömdes 65 procent av de 101 personerna till fängelse. Undersökningsmaterialet anses dock vara för litet, för att kunna avgöra straffvärdet för själva överträdelserna.⁴⁸

Det är svårt utifrån denna undersökningen att dra några slutsatser huruvida lagen fyller sitt syfte att förebygga farliga situationer.⁴⁹ Än svårare är det att dra några slutsatser om hur effektivt skydd det är för hotade vittnen. Detta beror bl. a. på att man inte har några uppgifter om vem det är som skyddas respektive vem som förbudet avser. Nödvändiga uppgifter skulle bl. a. vara om personerna har någon relation till varandra och om hotet eller trakasserier beror på den skyddades funktion som vittne eller inte.

⁴⁴Sterfeldt s. 5f.

⁴⁵a.a. s. 26

⁴⁶a.a. s. 30f.

⁴⁷a.a. s. 5

⁴⁸a.a. s. 33

⁴⁹a.a. s. 40

6 Fysiskt skydd

6.1 Inledning

Avsaknad av kontroll är en av de faktorer som kan bidra till att ett brott inträffar. Därför anser man att skyddsåtgärder som innebär någon form av kontroll har en brottsförebyggande effekt. Kan en hotad person ställas under bevakning eller ges möjlighet att snabbt tillkalla hjälp, försvårar det för gärningsmannen att angripa eller skada personen. Skyddsåtgärderna i sig kan även förväntas ha en avskräckande effekt på presumtiva gärningsmän.⁵⁰

Det är en skyldighet för polisen att bistå med personskyddsåtgärder. Detta följer av 2 § polislagen. Här står bl. a. att det hör till polisens uppgift att ”lämna allmänheten skydd, upplysningar och annan hjälp, när sådant bistånd lämpligen kan ges av polisen.”. Skyddsåtgärderna anpassas efter skyddsbehovet i det särskilda fallet och kan bl. a. bestå av livvaktsskydd, bevakning av den skyddades bostad, trygghetspaket eller tillfällig flyttning av vittnet till hemlig ort, vilken kan ligga utomlands. Det är många som omfattas av skyldigheten, inte enbart vittnen. Därför måste polisen p.g.a. begränsade resurser göra prioriteringar mellan olika enskilda fall, vilka som skall erhålla skydd och i vilken omfattning.⁵¹

Under förundersökningen kan man hålla ett vittnes identitet hemlig fram till som längst slutdelgivningen, om utlämnande av identiteten skulle medföra men för utredningen (se mer om detta i avsnitt 7.1 om anonymitet). För vittnen som står i relation till den misstänkte räcker det ofta inte med identitetsskydd, eftersom den misstänkte ofta redan av utsagan kan härleda vem som är uppgiftslämnaren. Det är då viktigt att vidta längre gående skyddsåtgärder. Detta gäller givetvis även andra vittnen, vars identitet har blivit känd för den misstänkte. Åtgärderna kan dels bestå av sekretessskydd, vilket kommer att behandlas i ett separat avsnitt nedan, och dels av ett fysiskt skydd.⁵²

Det fysiska skyddet är ett kortsiktigt skydd, som främst är avsett att skydda vittnet under förundersökningen och rättegången. Sekretessskyddet är ett mer långsiktigt skydd, som avser att försvåra för den misstänkte att spåra vittnet efter domstolsförhandlingen. Det skydd som man väljer för ett vittne kan dels bestå enbart av ett fysiskt skydd, dels enbart av sekretessskydd och dels kan det vara en kombination av skyddsåtgärderna.⁵³

Att det fysiska skyddet är ett kortsiktigt skydd beror på att det är resurskrävande och ofta påfrestande, inte minst för den skyddade. Det är också risk

⁵⁰RPS Rapport 1993:6 s. 21f.

⁵¹RPS Rapport 1990:4 s. 13, s. 15 och s. 58

⁵²a.a. s. 56f.

⁵³a.a. s. 57

för att vaksamheten hos den personal, som skall ingripa vid ett angrepp, avtar med tiden.⁵⁴

Eftersom fysiska skyddsåtgärder i första hand är avsedda att användas på kort sikt, är det viktigt att även åtgärder som syftar till att säkra personens tillvaro på längre sikt ingår i det skydd som upprättas för skyddsobjektet. Som exempel kan nämnas besöksförbud och möjligheten att byta bostad eller identitet. Det är också viktigt att personen vid behov får psykologisk hjälp av psykolog eller kurator.⁵⁵

En förutsättning för det fysiska skyddets effektivitet är att vittnet samtycker till åtgärderna. Några åtgärder kan vara så integritetskränkande, att polisen över huvud taget inte kan vidta dessa utan vittnets samtycke, ex. livvaktskydd. Viss polisövervakning kan dock vidtas mot dennes vilja, eftersom det är polisens uppgift att förhindra brottslighet. Men precis som alltid, när myndigheterna är i kontakt med personer som konfronterats med brott, är information om möjliga åtgärder av största vikt. Genom denna kan polisen få vittnet att inse betydelsen av skyddet och därmed få honom att medverka i åtgärden.⁵⁶ Information om skyddsåtgärder är även viktigt för att övertyga ett vittne, som av rädsla är motvilligt, att börja samarbeta. Ett vittne kan ofta känna som om myndigheterna misstror eller rent av misstänker honom. Genom att erbjuda skydd och informera om övriga stödåtgärder samt om processens gång, kan man motverka denna upplevelse.

Det är polismyndigheten i det distrikt som vittnet bor eller mera stadigvarande vistas i, som ansvarar för det fysiska skyddet. Om denna myndighet inte sammanfaller med den myndighet som ansvarar för förundersökningen, är det viktigt att dessa samarbetar. Förundersökningsmyndigheten måste svara för att all information som är av betydelse för att bedöma skyddsfrågan i det enskilda fallet, översänds till den polismyndighet som ansvarar för skyddet. Det kan också vara viktigt att samarbete upprättas med säkerhetspolisen och rikskriminalen. Inom dessa myndigheter finns kunskap om terrorism, samhällsfarlig verksamhet och annan organiserad grov brottslighet. Denna kunskap kan vara nödvändig, för att kunna göra en fullständig analys av den aktuella hotbilden.⁵⁷

Att inrätta ett hundraprocentigt skydd är ofta i praktiken omöjligt. Ett sådant skydd innebär stora ingrepp i den skyddade personens integritet. Man måste därför göra en avvägning mellan intresset av ett fullständigt skydd och intresset för den skyddade av en mänsklig tillvaro. Men samtidigt är det kanske just skyddet som möjliggör att personen kan leva ett delvis normalt liv.⁵⁸

Eftersom skyddet innebär en påfrestning för den skyddade, skulle det vara mer naturligt att man övervakade gärningsmannen. Men en s.k. punktbevak-

⁵⁴RPS Rapport 1993:6 s. 25f.

⁵⁵a.a. s. 26

⁵⁶RPS Rapport 1990:4 s. 58

⁵⁷a.a. s. 59f.

⁵⁸RPS Rapport 1993:6 s. 22

ning av en person är inte möjlig av olika skäl. Den skulle kräva så stora personalresurser att annan spaningsverksamhet skulle bli lidande. Dessutom är den inte särskilt effektiv. Det finns alltid möjlighet att undkomma bevakningen, om den bevakade känner till den. Vidare är det osäkert om det i dag finns lagligt stöd för de störningar i den personliga integriteten som en effektiv bevakning skulle innebära.⁵⁹

En möjlighet som inte har prövats i Sverige är att genom elektronisk övervakning kontrollera att besöksförbudet inte överträds. I Arapahoe County, Colorado, USA har man genomfört försök med ett sådant system. Såväl den som har ålagts besöksförbudet som den skyddade bär en mottagare, som utlöser en varningssignal om respektive mottagare kommer för nära varandra eller om utrustningen manipuleras. Genom att kombinera den elektroniska övervakningen med överfallsalarm uppnår man ett bra skydd. Erfarenheterna av försöket var goda.⁶⁰

6.2 Trygghetspaket

Sedan juli 1992 har samtliga polismyndigheter tillgång till trygghetspaket. De har tagits fram främst för att skydda kvinnor som misshandlas i hemmen, men kan även användas för att ge skydd åt andra personer som utsätts för hot eller annan förföljelse, ex. vittne. I situationer som inte är fullt så extrema att det krävs livvaktsskydd är skyddspaket ett lämpligt, billigare och mindre integritetskränkande skydd. Tanken är att den skyddade snabbt skall kunna tillkalla polis eller allmänhetens uppmärksamhet, genom att utlösa larmet. Detta skall kunna ske såväl vid vistelse inomhus som utomhus.⁶¹

Trygghetspaketen innehåller följande:

Skyddstelefon. Denna mobiltelefonen är specialprogrammerad och har endast två tillgängliga knappar, ”LARM” och ”POLIS”. Genom att trycka två gånger på knappen ”LARM”, kopplas automatiskt ett samtal upp till SOS-centralen. Genom att trycka en gång på knappen ”LARM” och sedan en gång på knappen ”POLIS”, kopplas samtalet till den lokala polismyndigheten, vilket normalt är till polisens kommunikationscentral.⁶²

Att det krävs två knapptryckningar är en säkerhetsmekanism, för att undvika falsklarm. En annan säkerhetsåtgärd är att telefonen inte går att stänga av manuellt. Avstängning sker via automatik från telefonväxeln. Detta för att en angripare inte skall kunna bryta ett pågående samtal. Vidare har telefonen förmågan att snabbare än en vanlig mobiltelefon söka en ledig radiokanal för uppkoppling av samtalet.⁶³

⁵⁹RPS Rapport 1993:6 s. 27 och s. 71

⁶⁰a.a. s. 27f.

⁶¹a.a. s. 33f., Ds 1995:1 s. 22 och Metodfrågor 1995:2 s. 27f.

⁶²RPS Rapport 1993:6 s. 34

⁶³RPS Rapport 1993:6 s. 34

Bandspelare / telefonsvarare. Genom att koppla denna till den skyddades telefonjack, kan inkommande samtal avlyssnas innan man bestämmer sig för att svara eller inte. Vidare kan personen banda samtalet. Tanken är att personen som man skyddas från, skall avskräckas från att ringa in hotsamtal. Om detta ändå sker, kan det bandade samtalet ligga till grund för en lagföring.⁶⁴

Trygghetstelefon. Genom denna telefon, som kopplas till telefonjacket, kan den skyddade kontakta larmcentralen. Telefonen förses med en unik ID-kod, vilken översänds till centralen vid ett larm. Genom denna kod vet larmcentralens datasystem vem det är som ringer och kan visa personens uppgifter på dataskärmen. För att göra detta möjligt, måste larmcentralen få tillgång till vissa uppgifter om skyddsobjektet, för att lagra dessa i larmdatorn. Det kan vara uppgifter om den skyddade, den tänkte angriparen, grannar, anhöriga, portkoder, skalskydd i bostaden, fordon samt andra uppgifter av spaningskaraktär. Finns larmcentralen hos annan än polisen, registreras där endast kontaktvägen till aktuell polisstation. Övriga uppgifter lagras på polisstationen i t. ex. deras larmdator.⁶⁵

Larmet kan utlösas antingen genom att trycka på en stor röd knapp på telefonens framsida eller genom en knapp i en brosch eller på ett armband, som fjärraktiverar apparaten. Samtidigt som larmcentralen får fram nämnda datauppgifter kan larmpersonalen via högtalare med tvåvägsfunktion höra och prata med personen. Utifrån denna information kan operatören bestämma lämplig åtgärd, t. ex. kan det vara till hjälp för den angripne, om operatören skriker att polis är på väg.⁶⁶

Akustiskt larm. Detta larm avger ett mycket starkt ljud (140 decibel) och kan antingen vara batteridrivet eller drivas genom en tryckbehållare.⁶⁷

Vilken hotbild som krävs för att erhålla ett trygghetspaket, är inte enhetligt reglerat, utan kan skilja sig åt mellan olika polismyndigheter. En allt för noggrann reglering skulle kunna försvåra bedömningen i varje enskilt fall. Men det anses viktigt att kraven varken är för stränga eller för milda. Är kraven för höga finns risk att personer som har behov av skyddet inte erhåller det. Är kraven istället för låga finns risk för att det lånas ut för många paket. Följden kan bli att personalen inte hinner med att utföra verksamheten på ett bra sätt eller att de inte tar larmen på så stort allvar som avses. En lämplig riktlinje anses vara den kravnivå som ställs enligt 1 § lagen om besöksförbud (se ovan).⁶⁸

Utlåning behöver inte avse ett komplett trygghetspaket, utan kan bestå av vissa separata delar. Om man bara lånar delar av paketet, är det vanligast att

⁶⁴a.a. s. 35

⁶⁵a.a. s. 35f.

⁶⁶a.a. s. 35f.

⁶⁷a.a. s. 36

⁶⁸a.a. s. 69f. och s. 76

lånet avser en skyddstelefon eller ett akustiskt alarm.⁶⁹ Längden för lånet varierar, men ligger normalt mellan en till tre månader. Det är viktigt att komma ihåg, att trygghetspaketet bara är en tillfällig lösning, under vilken man vid behov måste försöka hitta en mer långsiktig sådan. Att paketet om-sätts kontinuerligt är ett måste, för att så många som möjligt som har sådant skyddsbehov får tillgång till utrustningen. Viss risk finns också för att den skyddade personen permanent känner sig hotad, fastän så inte är fallet, om utlåningstiden är för lång.⁷⁰

6.3 Ökat skalskydd

Med ökat skalskydd menas att personen bostad anpassas efter den hotbild som föreligger. Detta kan bl. a. ske genom installation av säkerhetsdörr, okrossbara fönster och byte av låsanordning. Även om åtgärderna inte ensamma förhindrar ett angrepp, kan de göra det möjligt för polisen att hinna fram och avvärja angreppet. De kan även ha en viss avskräckande effekt.⁷¹

6.4 Vapen och tårgas

Endast om enskild person har behov av vapen, får tillstånd meddelas att inneha sådant (2 kap. 4 § vapenlagen⁷²). Vidare krävs att det kan antas att vapnet inte kommer att missbrukas, för att tillstånd skall meddelas (2 kap. 5 § 1 st. vapenlagen). För att inneha helautomatiskt vapen eller enhandsvapen krävs synnerliga skäl (2 kap. 6 § vapenlagen). Reglerna omfattar även tårgasanordningar och andra till verkan och ändamål jämförliga anordningar enligt 1 kap. 3 § e. vapenlagen. Vidare omfattas även anordningar som är konstruerade för att med elektrisk ström bedöva en person eller tillfoga honom smärta och som kan bäras i handen (1 kap. 3 § g. vapenlagen). Behov av att inneha gasvapen bör enligt 5 § vapenförordningen⁷³ endast föreligga för tjänst eller annan särskild omständighet som medför ett synnerligt behov av gasvapen för personligt skydd.

På marknaden finns en mängd olika former av sprayer avsedda för självför-svar eller polisändamål. Förutom tårgas finns det andra sprayer som innehåller tårretande ämnen, ex. olika typer av pepparextrakt och senapsolja. Dessa har liksom tårgas en retande effekt på ögon, hud och slemhinnor. Dessutom finns det sprayer som ger en temporär bedövning eller förlamning, ex. sprayer som innehåller substanser med morfinliknande effekter. Alla dessa omfattas av vapenlagens stadgande i 1 kap. 3 § e.. Däremot omfattas inte sprayer som innehåller diverse ämnen, som inte är direkt irrita-

⁶⁹RPS Rapport 1993:6 s. 37

⁷⁰a.a. s. 76ff. och s. 13 i bilaga 3

⁷¹a.a. s. 39

⁷²Vapenlagen (1996:67)

⁷³Vapenförordning (1996:70)

tionsframkallande. Hit räknas ämnen, ex. livsmedelsfärger, som anses lämpade som skydd och samtidigt kan märka angriparen.⁷⁴

Det är polismyndigheten som prövar frågan om tillstånd enligt vapenlagen (2 kap. 2 § vapenlagen).

I sina allmänna råd till vapenlagstiftningen⁷⁵ skriver Rikspolisstyrelsen att tillstånd till pistol, revolver eller dylikt vapen, bör endast meddelas om ett oundgängligt skyddsbehov föreligger. Som exempel nämns en befälhavare på ett fartyg som regelbundet går i utländsk trafik. Endast undantagsvis skall tillstånd lämnas till annan person, som för sin personliga säkerhet har ett särskilt starkt behov av vapnet. Ytterligare en förutsättning för tillstånd är att personen kan styrka sin förmåga att hantera vapnet. Även för gaspistol, gasspray, elpistol och dyl. skall man vara synnerligen restriktiv och endast om ett synnerligen starkt behov föreligger, bör tillstånd meddelas.⁷⁶

Tillståndsgivningen att inneha vapen för skyddsändamål är obefintlig. I några enstaka fall har tillstånd för tårgasspray meddelats. Dessa tillstånd har tidsbegränsats till tre år.⁷⁷ Något hinder att ge tillstånd till ett vittne, som uppfyller kraven ovan finns inte.

Rikspolisstyrelsen skriver i sitt övervägande⁷⁸ att möjligheten för en angripna kvinna att värja sig ökar, om hon har tillgång till tårgas- eller pepparspray. Därför anser de att tillstånd bör kunna övervägas i fler fall än vad som sker. Tillståndet skall tidsbegränsas och det bör även ske en utbildning på vapnet.

Rikspolisstyrelsen fick i uppdrag av regeringen, genom beslut den 18 november 1993, att genomföra en försöksverksamhet där trygghetspaketet kombineras med pepparspray. Försöksverksamheten har genomförts i Stockholm, Göteborg, Malmö och Östersund och avslutades i oktober 1997. Från början kombinerades trygghetspaketet med pepparspray men senare övergick man till tårgas, eftersom det förekommit dödsfall i USA i samband med pepparspray. Troligen var det emellertid inte sprayen som orsakade dödsfallen. För stunden sammanställer Rikspolisstyrelsen en utvärdering av försöksverksamheten. Det som framgått av försöket är att efterfrågan har varit lägre än väntad, vilket kan bero på att den skyddade skräms av att det krävs vapenlicens för att få inneha tårgasanordning. Detta tyder på att någon förändring i praxis inte är att vänta.⁷⁹

⁷⁴Prop. 1995/96:52 s. 68ff.

⁷⁵Sedan dessa skrevs har en ny vapenlag trätt i kraft. Men någon förändring i detta avseende medförde inte ändringen. Se a.a. s. 70

⁷⁶RPS Redovisning 1992:1 s. 18

⁷⁷RPS Rapport 1993:6 s. 40 och Fredriksson s. 71

⁷⁸RPS Rapport 1993:6 s. 84

⁷⁹Uppgifterna kommer från Anders Stjernfeldt på Rikspolisstyrelsen.

6.5 Livvaktsskydd

Livvaktsskydd används som skydd i flera olika situationer. Skyddsobjekten kan vara exempelvis statschefer, regeringschefer, diplomater, misshandlade kvinnor och vittnen. Bevakning av enskilda personer är en uppgift som i första hand åligger polisen, men sker i dag i stor utsträckning av bevakningsföretag.⁸⁰

Att bevakningsföretag anlitas för uppgiften beror på flera olika skäl. Det är en billigare lösning än att använda sig av polisens resurser. Polisens resurser är begränsade. Normalt krävs inte polisutbildad personal för att klara uppgiften. Vidare har personskyddsväktarna god erfarenhet och utbildning i personskydd, vilket gör dem lämpliga att utföra uppgiften.⁸¹

De personer som har bäst utbildning och mest erfarenhet av personskydd, är poliserna vid SÄPO:s personskyddsrotel. Är skyddsuppgiften av särskilt svår art, bör därför personal från denna rotel kunna användas.⁸²

Livvaktsskydd är en mycket resurskrävande uppgift, som dessutom är mycket påträngande för den skyddade. Skyddet skall därför bara användas i extremt allvarliga situationer. Vidare skall det bara användas om och i den utsträckning som det enskilda fallet kräver. Behovet av skydd prövas fortlöpande under tiden för skyddet. Om uppgiften kan lösas genom andra metoder, kommer dessa istället att sättas in. Som exempel kan nämnas betald utlandsresa, vilket gör att livvaktsskyddet inte behövs under tiden för utlandsvistelsen.⁸³

Skyddets utformning anpassas efter situationen. Bevakningen kan omfatta bostad, sommarstuga, arbetsplats, transport till och från arbetet, besök i affärer m.m..⁸⁴

Kraven för att erhålla livvakt är desamma som ställs i 1 § lagen om fingerade personuppgifter.⁸⁵ Enligt denna lag krävs att personen riskerar att bli utsatt för allvarlig brottslighet som riktar sig mot dennes liv, hälsa eller frihet och att tillräckligt skydd inte kan ges på annat sätt. Tidigare krävde lagen om fingerade personuppgifter, att personen kunde bli utsatt för *särskilt* allvarlig brottslighet av nämnda slag. Detta ändrades genom SFS 1997:988.

Bakgrunderna i två fall där en misshandlad kvinna erhållit livvaktsskydd är följande.

⁸⁰RPS Rapport 1993:6 s. 28f.

⁸¹a.a. s. 74f.

⁸²a.a. s. 29

⁸³a.a. s. 68f. och s.75f.

⁸⁴a.a. s. 74

⁸⁵Lag (1991:483) om fingerade personuppgifter. Se a.a. s. 67

- ”Mannen, som var dömd till ett långvarigt fängelsestraff för försök till dråp på kvinnan, misshandel av henne, olaga hot och skadegörelse, rymde från anstalt där han avtjänar denna påföljd. Kvinnan var oerhört rädd för mannen.”⁸⁶
- ”Mannen (sambo) hade under många år vid upprepade tillfällen misshandlat och hotat kvinnan, som dock av rädsla för honom inte vågat anmäla övergreppen till polisen. Inför frigivningen av mannen, som hade avtjänat ett fängelsestraff för bl.a. misshandel och olaga hot - han hade bl.a. hotat att döda kvinnan - var kvinnan mycket rädd. Sedan livvaktskyddet på kvinnans egen begäran avbrutits, hotade mannen återigen henne samt överträdde vid flera tillfällen ett besöksförbud. Nytt livvaktskydd övervägdes och beslutades, men behövde inte användas sedan mannen gripits och häktats.”⁸⁷

⁸⁶RPS Rapport 1993:6 s. 7 i bilaga 3

⁸⁷a.a. s. 8 i bilaga 3

7 Sekretesskydd

7.1 Anonymitet

7.1.1 Inledning

23 kap. 18 § RB. Då förundersökningen kommit så långt att någon skäligen misstänks för brottet, skall han, då han hörs, underrättas om misstanken. Den misstänkte och hans försvarare har rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som har förekommit vid undersökningen. De har vidare rätt att ange den utredning de anser önskvärd och i övrigt anföra vad de anser nödvändigt. Underrättelse härrom skall lämnas eller sändas till den misstänkte och hans försvarare, varvid skäligt rådrum skall beredas dem. Åtal får inte beslutas, innan detta har skett.

På begäran av den misstänkte eller hans försvarare skall förhör eller annan utredning äga rum, om detta kan antas vara av betydelse för undersökningen. Om en sådan begäran avslås, skall skälen för detta anges.

Innan åklagaren beslutar i fråga om åtal, får han hålla ett särskilt sammanträde med den misstänkte eller hans försvarare, om detta kan antas vara till fördel för åtalsbeslutet eller för sakens fortsatta handläggning i övrigt. **Lag 1987:747**

Vid framförallt olika former av organiserad brottslighet, förekommer hot och påtryckningar mot vittnen, målsäganden och andra uppgiftslämnare. Dessa personer kan gemensamt benämnas för bevispersoner. Nämnda påtryckningar kan leda till att bevispersonens utsaga påverkas eller att han vägrar att medverka p.g.a. rädsla, vilket försvårar åklagarens arbete att väcka åtal och nå en fällande dom. Genom att hålla bevispersonens identitet hemlig, är möjligheterna större att skydda honom från våld och allvarliga trakasserier. Ibland kan det räcka med att uppgiftslämnarens namn uppges i förundersökningsprotokollet, för att bostad och övriga personuppgifter skall lyckas spåras i offentliga register, ex. telefonkatalogen.⁸⁸

23:18-insynen utgör den största möjligheten för den tilltalade / misstänkte att komma över dels en bevispersons utsaga och uppgifter, samt dels dess identitet och övriga personuppgifter som adress, anställning och telefonnummer. Det bästa skyddet för en bevisperson skulle givetvis vara att denne kunde vara helt anonym, men det skulle kränka principen om partsinsyn och kravet på rättvis rättegång mellan likställda parter enligt Europakonventionen. Det föreligger således en intressekonflikt mellan å ena sidan bevispersoners krav på säkerhet och samhällets vilja att effektivt bekämpa brottslighet och å andra sidan den tilltalades / misstänktes rätt till en rättvis rättegång och även allmänhetens intresse av offentlighet.⁸⁹

Nedan kommer jag först att redogöra för Europakonventionens ställning i förhållande till anonyma vittnen, eftersom konventionen utgör svensk rätt enl. 2 kap. 23 § regeringsformen. Om någon annan lagbestämmelse kommer

⁸⁸Metodfrågor 1995:2 s. 5

⁸⁹a.a. s. 36. Se även RH 1995:32

i uppenbar konflikt med konventionen, lämnas lagbestämmelsen utan avseende med stöd av 11 kap. 14 § regeringsformen. Därefter kommer jag att redogöra, steg för steg under rättsprocessen, för hur långt möjligheten att förbli anonym gentemot framförallt den misstänkte sträcker sig enligt svensk rätt. För även om man kan göra sekretessen gällande mot utomstående i något längre utsträckning, hindrar inte detta den tilltalade / misstänkte från att sprida uppgifterna om personens utsaga och identitet vidare.

7.1.2 Europakonventionen⁹⁰

Art. 6 i Europakonventionen ger den tilltalade vissa minimirättigheter, för att man skall kunna beteckna processen som en "fair trial". En av de principer som ligger till grund för artikeln är likställhetsprincipen (Equality of arms), d.v.s. att båda parterna skall ha samma möjligheter att utveckla saken inför domstolen. Detta medför att parterna skall ha lika insyn i sakens akt och övriga handlingar. Parterna skall också behandlas lika när det gäller kontradiktion. Utöver likställhetsprincipen ges den tilltalade eller hans försvarare rätt till partsinsyn och kontradiktion av alla relevanta omständigheter i brottmål. Bestämmelsens ändamål är att ge den tilltalade samma rättigheter som åklagaren att höra vittnen. Den tilltalade skall också ha samma möjligheter som motparten att kalla in egna vittnen.⁹¹

Huvudregeln är att bevisning skall läggas fram i den tilltalades närvaro vid en offentlig förhandling i syfte att få till stånd ett kontradiktoriskt förhör. Men om förhör inte kan ske vid en offentlig förhandling kan det vara tillåtet att åberopa förhör som skett under förundersökningen. En förutsättning är dock att den tilltalade har getts tillfredsställande möjlighet att förhöra och ifrågasätta ett vittne som åberopas mot honom. Det kan emellertid räcka med att det är den tilltalades försvarare som varit närvarande. I undantagsfall behöver inte alla uppgifter vara föremål för kontradiktion. Förutsättningen är att de inte utgör den huvudsakliga bevisningen och att det finns annan stödbevisning vid sidan (se fallet Ash, Serie A, No 203 och fallet Unterpertinger, Serie A, No 110).⁹²

I fallen Kostovski (Serie A, No 166) och Windish (Serie A, No 186) hade de tilltalade dömts på grundval av uppgifter som lämnats av anonyma resp. oidentifierade personer. I det senare fallet fick den tilltalade möjlighet att ställa frågor till de poliser som mottagit uppgifterna. Detta ansågs inte tillgodose försvarets rättigheter och utgjorde alltså ett brott mot konventionens art. 6. Eftersom uppgiftslämnarna var anonyma, hade försvaret inte haft möjlighet att värdera deras tillförlitlighet och att ifrågasätta deras trovärdighet. Vittnet kan ha förutfattade meningar, vara fientligt inställd mot den tilltalade eller vara opålitlig av andra skäl. Men användning av utsagor av anonyma vittnen är inte under alla förhållanden oförenligt med konventionen. I

⁹⁰Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

⁹¹Bergholtz. s. 4f.

⁹²a.a. s. 37f. och Ds 1995:1 s. 42

fallet Doorson mot Nederländerna (26.3.96) bestod en viktig del av bevisningen av att den tilltalade hade identifierats av två anonyma vittnen. De ansågs vara i behov av anonymitet p.g.a. risk för repressalier. Doorsons försvarare fick emellertid möjlighet att vid förhör ställa frågor till bevispersonerna, men utan att känna deras identitet. Det fanns även viss annan bevisning. Med hänsyn till dessa omständigheter, ansåg Europadomstolen att förfarandet inte stred mot konventionens art. 6. För ytterligare förtydligande bör fallet Van Mechelen m.fl. mot Nederländerna (23.4.97) nämnas. I detta fallet ville man skydda polisens identitet dels av spaningstekniska skäl och dels för att skydda deras familjer. Försvaret och åklagaren fick möjlighet att ställa frågor via mikrofon till poliserna, som satt i ett angränsande rum. Europadomstolen ansåg att det tillhör polisens yrkesplikt att bl.a. vittna samt att det inte hade visats att det förelåg ett hot mot polismännen och deras familj. Dessutom utgjorde deras utsagor den huvudsakliga bevisningen. Domstolen ansåg att brott mot art. 6 förelåg.⁹³

Sammanfattningsvis kan sägas att anonyma vittnen är enligt huvudregeln inte förenligt med konventionen. Men om deras utsagor inte utgör den huvudsakliga bevisningen samt att den tilltalade har fått rimliga möjligheter att bemöta bevisningen, ex. genom att försvararen känner till bevispersonens identitet och har haft möjlighet att ställa frågor till denne, tycks inte anonymiteten i sig strida mot konventionen (Kommissionens beslut i Kurup v. Danmark, No 11219/84). Men det bör påpekas att enligt svensk advokatsed är en advokat skyldig att vara uppriktig mot sin klient. Det är därför inte möjligt för advokaten att ta emot förtroende som han inte får yppa för sin klient.⁹⁴

7.1.3 Svensk rätt

7.1.3.1 Sekretesskydd och partsinsyn

Som nämnts i inledningen till detta avsnitt, uppstår en konflikt mellan reglerna om sekretess och rättegångsbalkens bestämmelser om partsinsyn. Denna konflikt regleras genom 14 kap. 5 § SekrL. Lagrummet ger en anvisning om hur en konflikt mellan en regel om sekretess och parts rätt till insyn skall lösas. Bestämmelsen reglerar inte någon skyldighet för myndighet att lämna ut uppgifter. I paragrafen anges endast att sekretessen viker för partsinsynen och hur långt sekretesskraven efterges. Vid allmän domstol har man valt att helt avstå från att låta sekretesslagens regler begränsa den rätt för en part att ta del av processmaterial som följer av rättegångsbalken. 14 kap. 5§ SekrL ger däremot inte någon ytterligare rätt till partsinsyn. Principen om att part alltid har rätt att få del av processmaterialet, har ansetts vara så självklar att den inte uttryckligen behövt skrivas in i rättegångsbalken. Beträffande förundersökningsmaterialet finns däremot uttryckliga regler. Den misstänkte ges rätt till insyn enligt 23 kap. 18 § RB, medan någon motsvarande regel för målsäganden saknas i rättegångsbalken. Detta betyder att målsäganden

⁹³Bergholtz s. 37f., Ds 1995:1 s. 43 och Danelius s. 184f.

⁹⁴Ds 1995:1 s. 43 och s. 50

inte har större rätt till insyn än den som envar har enligt tryckfrihetsförordningen. Denna rätt kan begränsas genom sekretesslagens bestämmelser.⁹⁵

7.1.3.2 Allmänt om 5 kap. 1 § och 9 kap. 17 § SekrL

5 kap. 1 § SekrL. Sekretess gäller för uppgift som hänför sig till

1. förundersökning i brottmål,
2. angelägenhet, som avser användning av tvångsmedel i sådant mål eller i annan verksamhet för att förebygga brott,
3. verksamhet som rör utredning i frågor om näringsförbud,
4. åklagarmyndighets, polismyndighets, skattemyndighets, tullmyndighets eller kustbevakningens verksamhet i övrigt för att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott, eller
5. Finansinspektionens verksamhet som rör övervakning enligt insiderlagen (1990:1342) eller efterlevnaden av 7 kap. 1 § lagen (1991:980) om handel med finansiella instrument, om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas om uppgiften röjs.

Motsvarande sekretess gäller i annan verksamhet hos myndighet för att biträda åklagarmyndighet, polismyndighet, skattemyndighet, tullmyndighet eller kustbevakningen med att uppdaga, utreda eller beivra brott samt hos tillsynsmyndighet i konkurs och inom exekutionsväsendet för uppgift som angår misstanke om att en gäldenär har begått brott som avses i 11 kap. brottsbalken eller annat brott som har samband med gäldenärens näringsverksamhet.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst fyrtio år. **Lag 1997:1026**

9 kap. 17 § SekrL. Sekretess gäller, om inte annat följer av 18 §, i

1. utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål,
2. angelägenhet, som avser användning av tvångsmedel i sådant mål eller i annan verksamhet för att förebygga brott eller som avser registerkontroll och särskild personutredning enligt säkerhetsskyddslagen (1996:627),
3. åklagarmyndighets, polismyndighets, skattemyndighets, tullmyndighets eller kustbevakningens verksamhet i övrigt för att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott för uppgift om enskilda personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider skada eller men om uppgiften röjs.

Sekretess gäller i verksamhet, som avses i första stycket, för anmälan eller utsaga från enskild, om det kan antas att fara uppkommer för att någon utsätts för våld eller annat allvarligt men om uppgiften röjs.

Utan hinder av sekretessen får uppgift lämnas till enskild enligt vad som föreskrivs i den särskilda lagstiftningen om unga lagöverträdare.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år. **Lag 1997:1026**

5 kap. SekrL avser sekretess med hänsyn främst till intresset att förebygga eller beivra brott. I 5 kap. 1 § SekrL finns således sekretesskydd för uppgifter som dels hänför sig till pågående⁹⁶ förundersökning och dels är av generell betydelse för spaning och utredning, om ett utlämnande kan antas motverka förundersökningen eller skada den framtida verksamheten. Härigenom kan både ett vittnes identitet och uppgifter lämnade av vittnet hållas hemliga under nämnda förutsättningar.

9 kap. SekrL avser sekretess med hänsyn till skyddet för enskildas förhållanden av såväl personlig som ekonomisk natur. I 9 kap. 17 § SekrL finns

⁹⁵Metodfrågor 1995:2 s. 40f. och Corell s. 404 och s. 408

⁹⁶Att den konkreta förundersökningssekretessen upphör vid beslut om att lägga ned förundersökning, följer av ett avgörande av Kammarrätten i Stockholm (1684-1991). Se Metodfrågor 1995:2 s. 50.

således sekretesskydd för uppgifter om enskilds personliga förhållanden som förekommer dels i förundersökningsutredning och dels i åklagarmyndighets och polismyndighets brottsbekämpande verksamhet, om det kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider skada eller men om uppgiften röjs. Även anmälan eller utsaga från enskild omfattas av sekretesskyddet enligt andra stycket, men detta stycke kräver att det föreligger fara för våld eller annat allvarligt men om uppgiften röjs.

Vad som menas med enskilds personliga förhållanden ansåg man inte vara nödvändigt att analysera enligt förarbetena. Det går att läsa följande. ”Vad som menas med personliga förhållanden måste givetvis bestämmas med ledning av vanligt språkbruk. Någon tvekan om att uttrycket avser så vitt skilda förhållanden som t. ex. en persons adress eller yttringarna av ett psykiskt sjukdomstillstånd kan enligt min mening inte råda.”⁹⁷

Enligt 9 kap. 18 § 2 st. SekrL upphör sekretesskyddet i 9 kap. 17 § 1 st. SekrL när uppgiften lämnas till domstol med anledning av åtal. Däremot överförs sekretessen i 9 kap. 17 § 2 st. till domstolen enligt 12 kap. 1 § SekrL. En annan skillnad mellan första och andra stycket i nämnda lag är, som nämnts ovan, att det krävs starkare skäl för att bevilja sekretess enligt andra stycket. Det är därför väsentligt att veta om båda eller vilket stycke, som kan skydda ett vittnes identitet.

Vad som menas med personliga förhållanden skall bestämmas av det vanliga språkbruket. Att det omfattar en persons adress råder det ingen tvekan om enligt förarbetena. Enligt mig omfattas därför också en persons identitet av första stycket. Även KRIPUT-gruppen⁹⁸ och riksåklagaren⁹⁹ anser att ordalydelsen i första stycket omfattar identiteten.

Andra stycket skyddar en anmälan eller en utsaga. Enligt KRIPUT-gruppen ska detta tolkas att innefatta även skydd för uppgiftslämnarens identitet.¹⁰⁰ Denna tolkning får även stöd av riksåklagaren.¹⁰¹ Men KRIPUT-gruppen anser att endast ett stycke kan tillämpas på en persons identitet och då två regler befinner sig i konkurrens, skall den strängare regeln tillämpas. Deras resultat blev att endast andra stycket är tillämpligt på en anmälares eller ut-sagelämnarens identitet.¹⁰² Denna tolkning finner jag inte rimlig. I förarbetena uttalas att det finns risk för att flera regler kan vara tillämpliga och att den strängare regeln torde få fälla utslaget i sådant fall.¹⁰³ Med den strängare regeln bör menas den regel som ger mest sekretesskydd. Enligt mig är första

⁹⁷Prop. 1979/80:2 Del A s. 84

⁹⁸RPS Rapport 1990:4 s. 23. KRIPUT-gruppen var en informell arbetsgrupp bestående av en professor, personal från olika polisdistrikt samt personal från RPS. Gruppen bistod byråchefen Esbjörn Esbjörnson i sitt uppdrag från RPS att se över vissa kriminalpolisiära utredningsmetoder.

⁹⁹Metodfrågor 1995:2 s. 54

¹⁰⁰RPS Rapport 1990:4 s. 24ff.

¹⁰¹Metodfrågor 1995:2 s. 56

¹⁰²RPS Rapport 1990:4 s. 24ff.

¹⁰³Prop. 1979/80:2 Del A s. 70

stycket det strängare så länge det erbjuder sekretesskydd för identiteten, eftersom första stycket kräver en lägre risknivå. Men när uppgifterna lämnas till domstol med anledning av åtal, upphör skyddet i nämnda stycke. Nu ger istället andra stycket ett längre gående skydd för en anmälares eller utsagelämnarens identitet och är därför tillämpligt.

Slutsatsen blir att en identiteten på en anmälare eller utsagelämnare, kan skyddas av såväl första som andra stycket i 9 kap. 17 § SekrL. Men som kommer att beskrivas nedan, kan sekretessen inte göras gällande fullt ut mot en misstänkt / tilltalad enligt 23 kap. 18 § RB och principen om partsinsyn.

7.1.3.3 Spaningsskedet

Med spaningsskede avses de undersökningar som företas innan misstankegraden anledning att anta att brott förövats har uppnåtts. Under spaningsskedet gäller inte RB:s regler, eftersom förutsättningarna för att bedriva förundersökning inte föreligger. Sekretesslagen har däremot bestämmelser som är tillämpliga under detta skede. I 5 kap. 1 § 1 st. 4 p. och 2 st. och 9 kap. 17 § 1 st. 3p. och 2 st. finns sekretesskydd dels för uppgifter om polis- och åklagarmyndighets verksamhet för att förebygga, utreda och beivra brott och dels för anmälan och utsaga från enskild och om enskilds personliga förhållanden. Dessa regler riktar sig mot alla. Eftersom RB:s regler inte är tillämpliga finns det ingen part eller annan som har rätt till insyn även om verksamheten berör honom.¹⁰⁴

7.1.3.4 Förundersökning

När förundersökningen inleds begränsas sekretesskyddet mot den som delgivits misstanke. Enligt 23 kap. 18 § RB har den misstänkte rätt att fortlöpande få ta del av utredning under förutsättning att det inte är till men för utredningen. Ovan nämnda regler 5 kap. 1 § och 9 kap. 17 § i SekrL gäller alltså och gäller nu även förundersökningen. Men i och med att den misstänkte har delgivits misstanke, behandlas han som part i förundersökningen. Den misstänkte har nu rätt till insyn enligt 23 kap. 18 § RB, för att kunna tillvarata sina intressen och kunna förbereda ett försvar. Det finns dock inte någon skyldighet att delge misstanken så fort man uppnått misstankegraden skäligen misstänkt. I princip kan alla andra utredningsåtgärder göras innan man hör den misstänkte. Men när man hör någon som är skäligen misstänkt, skall denne delges misstanken om brottet (23 kap. 18 § RB). Man skall dock komma ihåg att den misstänkte har stort intresse av att delges så snart som möjligt, eftersom det är först genom delgivningen som han får intresse av att anlita en försvarare. Det strider också mot principen om kontradiktoriskt förfarande om man väntar ur utredningsteknisk synvinkel onödigt länge.¹⁰⁵

Att den misstänkte har partsinsyn enligt 23 kap. 18 § RB innebär en presumption för att den misstänkte och hans försvarare har rätt att omedelbart få ta del av allt som kommit fram. Men insynsrätten betyder inte att han har en

¹⁰⁴Metodfrågor 1995:2 s. 37f.

¹⁰⁵a.a. s. 38f. och Fitger s. 23:61ff.

ovillkorlig rätt att ta del av allt i förundersökningen. Om undersökningsledaren anser att det skulle vara till men för den fortsatta utredningen om den misstänkte fick del av en uppgift, kan denna undanhållas den misstänkte. ”Men” rekvisitet anses vara uppfyllt om ett utlämnande skulle komma att påverka det framtida utredningsresultatet. På detta sätt finns det en möjlighet att undanhålla en bevispersons utsaga eller identitet. Att den misstänkte har rätt att fortlöpande ta del av vad som förekommit, betyder inte att han har rätt att ta del av en avskrift eller kopia. Om det med hänsyn till utredningen är mest lämpligt att han får en muntlig redogörelse av innehållet, är detta möjligt. Det kan i vissa fall vara befogat att inte ens utlämna en kopia över förhör med den misstänkte själv.¹⁰⁶

7.1.3.5 Anhållningsbeslut

Vid anhållningsbeslut skall den anhållne få besked om den konkreta gärning och grunden för anhållandet (24 kap. 9 § RB). Med grunden menas den eller de häktningsförutsättningar som skall föreligga: flykt-, recidiv- eller kollusionsfara. Men detta ger inte den anhållne större insynsrett än den som föreligger enligt 23 kap. 18 § RB. Möjlighet föreligger således att undanhålla uppgifter, om det skulle vara till men för utredningen om den misstänkte fick del av dessa. Detta gäller även för uppgifter som legat till grund för anhållningsbeslutet.¹⁰⁷

7.1.3.6 Häktning

Den sekretess som gäller under förundersökningen enligt 5 kap. 1 § och 9 kap. 17 § SekrL flyttas över till domstolen om handlingar inges dit under förundersökning enligt 12 kap. 1 § SekrL. Det är domstolen som prövar sekretessfrågan, om någon begär att få ut en handling. Det är alltså möjligt att sekretesskydda den misstänktes namn, personuppgifter samt de identifierbara uppgifterna om brottet vid en häktningsframställan. Undantag gäller för själva brottsrubriceringen och tidpunkten för brottet. Att förundersökningssekretessen kan upprätthållas vid domstolen ger således ett visst tillfälligt skydd för bevispersonerna i utredningen. Vid häktningsförhandlingen kan sekretessen mot utomstående upprätthållas genom att förhandlingen sker bakom stängda dörrar (5 kap. 1 § RB). Eftersom själva häktningsbeslutet är offentligt, kan man utforma detta neutralt, för att upprätthålla sekretessen. Exempelvis kan den misstänkte betecknas med initialer.¹⁰⁸

Men den misstänkte får vid häktning full partsinsyn i de av åklagaren ingivna handlingarna, eftersom dessa kommer att ligga till grund för domstolens avgörande. Åklagaren kan dock med stöd av ”men” rekvisitet i 23 kap. 18 § RB underlåta att i häktningspromemorian ta in eller vid förhandlingen lämna ut vissa uppgifter. Åklagaren behöver inte under hänsynstagande till objektivitets principen åberopa fler omständigheter än vad som behövs för att få bifall till häktningsframställningen, under förutsättning att det föreligger

¹⁰⁶Metodfrågor 1995:2 s. 42f. och Fitger s. 23:64

¹⁰⁷Metodfrågor 1995:2 s. 43 och Metodfrågor 1997:1 s. 13

¹⁰⁸Metodfrågor 1995:2 s. 44ff

men för utredningen att åberopa fler. Om åklagaren inte vill namnge den person vars uppgifter ligger till grund för framställningen, kan det få följden att domstolen inte kan bifalla yrkandet. Det kan vara av stor vikt för den misstänktes försvar att veta vem som är uppgiftslämnare. Uppgiftslämnaren har kanske ett hämndmotiv eller är kanske själv den som förövat brottet. Åklagaren får därför ofta väga intresset av att skydda personens identitet mot intresset av att få den misstänkte häktad.

7.1.3.7 Åtal

Innan åtal väcks måste slutdelgivning ske, vilket görs när åklagaren anser sig ha samlat in allt det material som behövs eller finns tillgängligt. Delgivningen sker oftast genom att den misstänkte och hans försvarare meddelas att hela utredningsmaterialet är tillgängligt för dem. Den misstänkte har således rätt att ta del av alla uppgifter, även om uppgiften inte kommer att tas upp i förundersökningsprotokollet. En vittnesutsaga kan därmed inte hemlighållas från den misstänkte. Det finns däremot inget som hindrar åklagaren från att begränsa utredningen genom att inte höra alla kända vittnen, om åklagaren redan anser sig ha tillräckligt med bevisning.¹⁰⁹

Kan en persons identitet hemlighållas, om dess utsaga bara är till nackdel för den tilltalade och att åklagaren väljer att inte åberopa utsagan p.g.a. vittnets utsatta läge? Eftersom syftet med partsinsynen är att den misstänkte skall kunna kontrollera att allt som är eller som kan bli till hans fördel finns med i förundersökningsprotokollet och att han inte betas möjligheten att höra ett vittne som kan vara till hans fördel, kan inte partsinsynen anses vara kränkt om personens identitet hemlighålls. Detta betyder att en misstänkt inte har en oinskränkt rätt att ta del av identiteten till en person, som inte kommer att åberopas mot honom, vare sig den personens utsaga redovisas i förundersökningsprotokollet eller ej. Skulle däremot personen bli aktuell att åberopa i ett senare skede p.g.a. ändrade omständigheter, kräver partsinsynen att den tilltalade får tillgång till bevispersonens identitet. Det kan också tänkas att identiteten måste avslöjas, därför att den misstänkte eller hans försvarare vill få möjlighet att bedöma riktigheten i utsagan eller om de skall begära ytterligare förhör med personen, för att eventuellt själv åberopa denne som förhörsperson.¹¹⁰

Det material eller den information som den misstänkte erhåller med stöd av 23 kap. 18 § RB har han rätt att fritt förfoga över. Det är alltså inte möjligt att med stöd av 14 kap. 10 § SekrL att hindra honom eller hans försvarare från att kopiera och sprida dessa handlingar. Detta beror på att han erhållit informationen med stöd av rättegångsbalken och inte enligt sekretesslagens bestämmelser. Förfoganderätten kan dock indirekt inskränkas, genom att åklagaren beslutar om restriktioner för frihetsberövad tilltalad / misstänkt. Det kan således hindras att den tilltalade / misstänkte lämnar uppgifter om bevispersons identitet till utomstående, om det kan antagas att bevisperso-

¹⁰⁹Metodfrågor 1995:2 s. 47f.

¹¹⁰a.a. s. 60

nen kommer att utsättas för påverkan inför den kommande förhandlingen. Dessa restriktioner anses enligt god advokatsed försvararen även vara bunden av gentemot utomstående.¹¹¹

Om åklagaren väljer att lägga ned förundersökningen mot en misstänkt, görs ingen slutdelgivning. Har slutdelgivning redan skett blir det istället ett negativt åtalsbeslut om inte åtal väcks. När en förundersökning mot en misstänkt läggs ned, kommer hans 23:18-insyn att upphöra. Nu gäller istället sekretesslagens regler för honom. Sekretessreglerna i 5 kap. 1 § och 9 kap. 17 § SekrL gäller även efter det att förundersökningen har lagts ned. 5 kap. 1 § SekrL gäller bara sådant som har generell betydelse för spaning och utredning. Däremot påverkas inte räckvidden av sekretessen i 9 kap. 17 § av ett nedlägningsbeslut. Begär den misstänkte, mot vilken förundersökningen har nedlagts, att få del av uppgifter som legat till grund för åklagarens tvångsåtgärder, kan dessa endast undantagsvis undanhållas med stöd av 9 kap. 17 § 2 st. SekrL eller då det är av generell betydelse att uppgiften inte lämnas ut eller att den behövs i utredning mot annan misstänkt. Har uppgiften legat till grund för domstols beslut om tvångsmedel föreligger full partsinsyn. Vid nedläggning av förundersökning är det därför angeläget att ange om nedläggningen bara avser en av flera misstänkta och om förundersökningen i övrigt kommer att fortsätta. I sådant fall är 5 kap. 1 § 1 p. SekrL alltjämt tillämplig.¹¹²

Av detta framgår att det är av stor betydelse i förundersökningar där en bevisperson kan komma att utsättas för hot, våld och andra allvarliga trakasserier, att åklagaren överväger om han kommer att väcka åtal eller inte innan en slutdelgivning sker. Genom att inte göra en slutdelgivning, kan det förhindras att den misstänkte får kännedom om bevispersoners utsagor och identitet.¹¹³

Den sekretess som gäller mot envar enl. 9 kap. 17 § 1 st. SekrL under förundersökningen upphör att gälla när uppgifterna lämnas till domstol för att väcka åtal. Bevispersonens identitet blir nu känd för envar. Men om det kan antas att fara uppkommer för att en anmälare eller utsagelämnare utsätts för våld eller annat allvarligt men om uppgiften röjs, kan sekretessen i 9 kap. 17 § 2 st. SekrL återopas. Denna sekretess upphör inte att gälla då uppgifterna överlämnas till domstol i samband med åtal, utan överförs dit enl. 12 kap. 1 § SekrL. Men eftersom den misstänkte oftast redan har del av uppgifterna, senast vid slutdelgivningen, och har rätt att sprida dessa, kan det frågas om nämnda sekretess har någon betydelse.¹¹⁴

7.1.3.8 Efter förhandling

En förutsättning för att bevispersoners identitet skall kunna skyddas mot utomstående efter förhandling är, att uppgifterna förebringades inom stängda

¹¹¹Metodfrågor 1995:2 s. 49 och s. 58

¹¹²a.a. s. 49ff.

¹¹³a.a. s. 50

¹¹⁴a.a. s. 56f.

dörrar. Det krävs också att tingsrätten har förordnat om fortsatt sekretess för uppgiften. En annan förutsättning är att den tilltalade fortfarande är underkastad restriktioner p.g.a. fortsatt kollusionsfara.¹¹⁵

För att hålla en förhandling inom stängda dörrar krävs enl. huvudregeln dels att det finns en tillämplig sekretessbestämmelse och dels att det är av synnerlig vikt att uppgiften inte röjs (5 kap. 1 § RB). Innebörden av synnerlig vikt är att sekretessbehovet är särskilt starkt och således att det föreligger en större risk att bevispersonen utsätts för våld och allvarliga trakasserier än vad som krävs för att sekretessbelägga uppgifterna. KRIPUT-gruppen anser att det föreligger synnerlig vikt, om ett vittne med sannolikhet riskerar att utsättas för allvarliga trakasserier om hans identitet röjs.¹¹⁶

I mål avseende sexualbrott, utpressning, brytande av post- och telehemlighet, intrång i förvar, olovlig avlyssning, brott genom vilket infektion av HIV har eller kan ha överförts, i mål om ersättning för skada med anledning av sådant brott samt i mål om ansvar för barnpornografibrott, gäller sekretess vid domstol enl. 9 kap. 16 § SekrL. I dessa fall finns det större möjlighet att hålla förhandlingen inom stängda dörrar, eftersom rekvisitet ”synnerlig vikt” inte föreligger.¹¹⁷

7.1.3.9 Identitet

Ovan har det redovisats att anonyma vittnen inte godkänds i Sverige, utan att deras identitet måste vara känd för den tilltalade / misstänkte. Men vad menas med identitet?

Endast ett vittnes eller målsägandes fullständiga namn måste antecknas i förundersökningsprotokollet såtillvida att inte övriga personuppgifter, ex. personnummer, adress, yrke, arbetsplats, m.m., har betydelse för brottsutredningen (21 § Förundersökningskungörelsen). Är således uppgifterna av betydelse kommer den misstänkte få del av dessa senast vid slutdelgivningen enl. 23 kap. 18 § RB. I annat fall skall uppgifterna tas in i en särskild handling, vilken inte ingår i förundersökningsprotokollet. Denna handling ges normalt in till domstolen, men det torde inte finnas något hinder mot att den istället förvaras hos åklagaren eller polisen, om det föreligger risk att bevispersonen kan komma att utsättas för trakasserier. I stämningsansökan anges vittnet med namn och c/o adress till polisen eller åklagaren. Genom att handlingen stannar hos polis eller åklagare kan man göra gällande sekretessen mot envar enl. 9 kap. 17 § 1 st. SekrL. Om uppgifterna istället skulle inlämnas till domstol i samband med åtal, upphör förundersökningssekretessen enl. 9 kap. 18 § 2 st. SekrL.¹¹⁸

23:18-insynen ger den misstänkte rätt till bevispersonens övriga personuppgifter endast om de är av materiell betydelse i saken. Vill försvararen före en

¹¹⁵Metodfrågor 1995:2 s. 58

¹¹⁶a.a. s. 57 och RPS Rapport 1990:4 s. 30f.

¹¹⁷Metodfrågor 1995:2 s. 58

¹¹⁸Metodfrågor 1995:2 s. 54f.

huvudförhandling själv ta kontakt med en person hörd under förundersökningen för att ställa kompletterande frågor, måste åklagaren verka för att försvararen får svar på sina frågor utan att de sekretesskyddade uppgifterna röjs. Om detta inte görs, kan försvararen hävda att han måste enl. partsinsynen ha tillgång till uppgifterna för att kunna tillvarata den tilltalades rätt.¹¹⁹

Innan vittnesmål avläggs, skall rätten höra vittnet om hans fullständiga namn. Och endast om det behövs skall även ålder, yrke och hemvist efterfrågas (36 kap. 10 § RB). Vad som menas med ”om det behövs”, anges inte närmare i förarbetena. Vittnets ålder kan naturligtvis vara av intresse för att avgöra vittnets livserfarenhet och för att avgöra om ålder för att avlägga ed har uppnåtts. I de fall vittnet har ett vanligt namn kan det tänkas att åldern (födelseår) skall anses ingå i begreppet identitet och vittnet skall därför frågas om denna före vittnesmålet. Övriga uppgifter behöver vittnet bara uppge, om det är av materiellt intresse. Reglerna i 36 kap. 10 § RB gäller även målsäganden vare sig han för talan eller inte samt annan part (37 kap. 3 § RB).¹²⁰

Med bevispersons identitet bör alltså enligt ovan avses fullständigt namn och om det behövs födelseår, däremot normalt inte födelsedatum eftersom detta ej skall uppges vid förhör inför domstol.¹²¹

7.2 Sekretessmarkering¹²²

7.2.1 Inledning

7 kap. 15 § SekrL Sekretess gäller

1. i den verksamhet som avser folkbokföringen eller annan liknande registrering av befolkningen och, i den utsträckning regeringen föreskriver det, i annan verksamhet som avser registrering av betydande del av befolkningen,

2. i ärende om medlemskap i Svenska kyrkan,

3. i verksamhet som avser förande av eller uttag ur sjömansregistret, för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs.

Sekretess gäller i ärende om fingerade personuppgifter för uppgift om enskilda personliga förhållanden om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men. Om en uppgift för vilken sådan sekretess gäller har lämnats till en annan myndighet, gäller sekretessen också där.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år. **Lag 1997:991**

Under rättsprocessen kommer den tilltalade få kännedom om vittnets identitet. För att skydda vittnet, kan man vidta olika fysiska skyddsåtgärder. Men som nämnts ovan (kapitel 6) är detta en kortsiktig lösning. Därför måste ett vittne som är hotat eller riskerar allvarliga repressalier, kunna vidta andra

¹¹⁹a.a. s. 55f.

¹²⁰a.a. s. 53

¹²¹a.a. s. 52 och s. 59

¹²²En annan benämning är spärrmarkering. Men eftersom sekretessmarkering är det uttryck som förekommer i det färskaste materialet, använder jag detta.

mer långsiktiga åtgärder. Han kan ex. välja att byta adress, namn eller identitet. Av intresse är då att veta i vilken utsträckning det finns sekretesskydd i nämnda situationer.

Personuppgifter förekommer i ett stort antal register ur vilka man kan få fram ex. namn, adress och telefonnummer. Varje individs personnummer finns med i många av dessa register och utgör ett effektivt sökdata, för att få fram nya personuppgifter. Jag kommer i detta avsnitt att beskriva sekretessen som gäller de register som omfattar hela eller en betydande del av befolkningen.

Förutom myndigheternas personregister, finns det en mängd privata register. Sekretessreglerna omfattar inte dessa över huvud taget. Men å andra sidan finns det heller ingen rättighet för enskilda att ta del av innehållet i dessa register.¹²³

7.2.2 Tillämpning

Sekretessen i 7 kap. 15 § SekrL avser först och främst den egentliga folkbokföringen. Vad som avses med folkbokföring följer av 1 § folkbokföringslagen (1991:481). Men för att man inte skall kunna kringgå sekretessen, gäller denna också andra befolkningsregister, som baseras på personuppgifter från folkbokföringsmyndigheterna. Sekretessen gäller inte endast register som omfattar hela befolkningen, utan regeringen har bemyndigats att lämna föreskrift om sekretess även för register som endast omfattar en betydande del av befolkningen, ex. inom ett landstingsområde. Dessa finns meddelade i 1 b § sekretessförordning (1980:657). Däremot avses inte register som endast omfattar ett begränsat urval av befolkningen, ex. centrala studiestödsnämndens register för administration av studiemedel. Men även om folkbokföringssekretessen inte gäller dessa register, kan det finnas andra bestämmelser i 7 och 9 kap. SekrL som är tillämpliga, ex. 9 kap. 5 § 2 st. SekrL. Som exempel på register som folkbokföringssekretessen gäller, kan bl. a. nämnas det statliga person och adressregistret, kommunala fastighetsregister, vägverkets bil-, körkort- och felparkeringsregister, samt befolkningsregister hos Rikspolisstyrelsen, statistiska centralbyrån och riksförsäkringsverket.¹²⁴

Som huvudregel är registren offentliga. Men finns det särskild anledning att anta, att någon enskild eller honom närstående lider men om uppgiften röjs, kan uppgift om enskilds personliga förhållanden vägras att lämnas ut. Såväl uppgifter av ömtålig art, ex. om adoption, som uppgifter av normalt harmlös natur, ex. adress, kan hemlighållas vid behov. Som exempel nämns i propositionen¹²⁵, att uppgifter begärs om utläningar med viss nationalitet och det kan befaras att utlämnandet kan leda till hotfulla eller påtagligt obehagliga

¹²³RPS Rapport 1990:4 s. 35

¹²⁴Prop. 1979/80:2 Del A s. 211f., RPS Rapport 1990:4 s. 36ff. och Corell s. 204

¹²⁵Prop. 1979/80:2

aktioner mot invandrarna. En annan situation som omnämns är att någon begär uppgift om någons adress, som blivit spärrad p. g. a. personföljelse.¹²⁶

Eftersom uppgifterna normalt är offentliga, finns det risk för att uppgifter lämnas ut, utan att erforderlig sekretessprövning har skett. Därför kan det införas en s. k. sekretessmarkering av en persons samtliga uppgifter i lokala folkbokföringsregistret. Denna innebär inte att det föreligger något beslut om sekretess, utan tjänar som en varningsklocka att noggrann prövning skall ske. Sekretessmarkeringen är endast en registreringsåtgärd och är inte lagreglerad. Den kan liknas vid en hemligstämpel enligt 15 kap. 3 § SekrL. Efter att markeringen har införts, meddelas även övriga register som hämtar sina uppgifter från folkbokföringen och som omfattas av samma sekretessbestämmelser. Aviseringen till övriga register kan ta upp till cirka 14 dagar. Varje enskild myndighet prövar självständigt sekretessfrågan då någon begär att få någon uppgift utlämnad. Genom sekretessmarkeringen har myndigheterna fått kännedom om att förhållanden som kan medföra sekretess föreligger.¹²⁷

De skäl som ligger till grund för införande av en sekretessmarkering, skall normalt också vara tillräckliga för att vägra lämna ut uppgifter vid en sekretessbedömning. Vanligtvis krävs att det föreligger en konkret hotsituation som kan styrkas av en polisutredning, dom, yttrande från socialnämnden eller från annan myndighet som kan lämna upplysningar i ärendet. Således räcker det inte med att sökanden känner sig hotad, utan det måste objektivt sett föreligga en risk för förföljelse. Beslutet om sekretessmarkering är tidsbegränsat till vanligen utgången av året då begäran om beslut framställs eller till utgången av följande år. Beslutet kan förlängas efter en ny begäran.¹²⁸

Det finns inga formkrav för en begäran om sekretessmarkering, men den bör ske skriftligen. För att en sekretessmarkering skall ge effektivt skydd, krävs att den införs på alla i sökandens hushåll. Efter att begäran har inkommit till det lokala skattekontoret, sker en prövning av de skäl som åberopas av sökanden, samt en bedömning av den skada som kan uppkomma för den enskilde vid utlämnande av uppgifterna. Efter beslut underrättas den som har framställt begäran. Om begäran avslås lämnas ingen besvärshänvisning, eftersom det inte är ett beslut enligt sekretesslagen.¹²⁹

Efter att sekretessmarkering har införts, är det inom skattemyndigheten bara chefen på det aktuella skattekontoret som har behörighet att ta del av uppgifter om den skyddade personen. För övrig personal visas inte personupp-

¹²⁶Prop. 1979/80:2 s. 210f.

¹²⁷Metodfrågor 1995:2 s. 62f. och RPS Rapport 1990:4 s. 39

¹²⁸Metodfrågor 1995:2 s. 62f. och Prop. 1997/98:9 s. 35f.

¹²⁹Metodfrågor 1995:2 s. 62f.

gifterna på ADB-systemets bildskärmsterminaler, utan de hänvisas till kontorschefen.¹³⁰

För att skyddade personer med barn i skolålder inte skall kunna lokaliseras genom olika register över barnen på skolan, finns det sekretess som skyddar enskilds identitet och adress hos skolan i 7 kap. 9 § SekrL.

För att åskådliggöra sekretessbedömningen, skall jag nedan redogöra för några domstolsavgöranden.

RÅ 1993 not 515. Britta K. har begärt och erhållit sekretessmarkering för sig själv och sin son Carl Emil Å.. Motivet för hennes begäran, var att hon under längre tid hade trakasserats av Anders Å och att detta hade tilltagit under senare tid. Trakasserierna hade bestått av ständiga brev och telefonsamtal. Anders Å. blev dömd i tingsrätt och hovrätt för ofredande av Britta K., men prövningen i Högsta domstolen var ännu vid denna tidpunkt inte avgjord. Anders Å. yrkade att erhålla Carl Emils, som bor hos Britta K., adress, med motiveringen att han ville veta var hans enda barn befann sig. Anders Å. menade att trakasserierna endast hade bestått av hans försök att få träffa sin son. Kammarrätten fann att det fanns särskild anledning att anta, att Britta K. skulle lida men om begärd adressuppgift skulle lämnas ut till Anders Å.. Regeringsrätten ändrade inte kammarrättens dom.

RÅ 1993 not 692. Lars N. yrkade att erhålla adressen till en f. d. åklagare, som hade varit åklagare i mål där Lars N. dömts mot sitt nekande för grovt narkotikabrott. Hans motivering var att han blivit dömd oskyldig och nu arbetade med att få resning. Därför behövde han få uppgifter från f. d. åklagaren, som hade mycket stor insyn i förundersökningen. Kammarrätten ansåg att det förelåg hinder att lämna ut de begärda uppgifterna. Regeringsrätten ändrade inte kammarrättens dom.

RÅ 1994 not 470. Merit W. hade erhållit sekretessmarkering p. g. a. dels hennes rädsla för Rober H. och dels vissa problem vid hans utövande av sin umgängesrätt med sonen Daniel W.. Robert H. yrkade att erhålla adressen till Merit W. och Daniel W. Motiveringen var att han hade rätt till umgänge med sin son David W. Rätten till umgänget var fastslagen i allmän domstol. Merit W. uppgav i Regeringsrätten, att Robert W. träffade sin son och hade kontakt med sonens skola. Regeringsrätten fann, liksom kammarrätten, att det av särskild anledning kunde antas att Merit W. eller någon henne närstående skulle lida men, om den begärda uppgiften lämnades ut. Yrkandet om att erhålla David W:s adress hade framställts först i Regeringsrätten och prövades därför aldrig.

¹³⁰Prop. 1997/98:9 s. 35f.

7.3 Kvarskrivning

7.3.1 Inledning

16 § Folkbokföringslagen (1991:481). En person som av särskilda skäl kan antas bli utsatt för brott, förföljelse eller allvarliga trakasserier på annat sätt, får vid flyttning medges att vara folkbokförd på den gamla folkbokföringsorten (kvarskrivning). Kvarskrivning kan ske endast efter ansökan från den enskilde.

Kvarskrivning får medges endast om den enskildes behov av skydd inte kan tillgodoses genom besöksförbud eller på annat sätt.

Kvarskrivning får även avse den utsatte personens medflyttande familj. **Lag 1997:989**

Folkbokföringssekretessen innebär ett visst skydd, för att folkbokföringen inte skall kunna missbrukas till att förfölja och hota en person. Men skyddet är inte heltäckande. Det finns bl. a. personregister och privata register, som inte omfattas av sekretessen. För att förstärka skyddet, kan man förbli folkbokförd på sin gamla folkbokföringsort efter att man har flyttat. Detta innebär att den verkliga bostadsorten och bostadsadressen inte framgår av den vanliga folkbokföringen.

7.3.2 Tillämpning

Avsikten med kvarskrivning är att förhindra att uppgifter om den faktiska bostadsorten inte sprids till myndigheter och andra registerförare, för att därmed skapa ett effektivt skydd mot att uppgifter i folkbokföringen används till att utsätta personer för våld, hot eller trakasserier. Vid kvarskrivning registreras inte personens verkliga adress inom folkbokföringen och sprids inte heller till andra myndigheter. Istället för den faktiska adressen, kommer adressen till det lokala skattekontoret att aviseras till andra myndigheter och registerförare. Det är endast det lokala skattekontoret som har uppgifterna om den faktiska bostadsadressen. Eftersom den kvarskrivnes postadress blir det lokala skattekontoret, måste kontoret vidarebefordra posten som sänds till den kvarskrivne med ledning av uppgifterna i folkbokföringen.¹³¹

Ansökan om kvarskrivning sker hos det lokala skattekontor där sökanden är folkbokförd. Ansökan skall ske skriftligen. En förutsättning för kvarskrivning är att personen flyttar. Kraven för att bevilja en ansökan är hårdare än de som ställs för att medge sekretessmarkering. Det skall kunna antas att personen kommer att utsättas för brott, förföljelse eller allvarliga trakasserier på annat sätt. Förutsättningarna motsvarar i princip kraven för att bevilja besöksförbud. Med uttrycket ”av särskilda skäl kan antas bli utsatt för” menas att det krävs en konkret risk för förföljelse. Vidare medges kvarskrivning endast om sekretessmarkering eller besöksförbud inte ger ett tillräckligt

¹³¹Prop. 1990/91:153 s. 116f. och Metodfrågor 1995:2 s. 64

skydd, vilket betyder att kvarskrivning i praktiken endast kommer att medges vid ganska avancerade fall av förföljelse.¹³²

Att kvarskrivning inte medges om sökandens skyddsbehov kan tillgodoses genom besöksförbud eller annan mindre ingripande åtgärd, beror på att kvarskrivningen kan medföra olägenheter som kan vara svåra att överblicka för den skyddade och att det krävs att livsföringen ändras för att skyddet skall bli effektivt. Detta betyder emellertid inte att besöksförbud måste ha prövats innan kvarskrivning medges. T. ex. kan besöksförbud bara meddelas känd gärningsman, därför blir besöksförbud aldrig aktuellt om förföljaren är okänd. Även i andra fall kan det framgå av prövningen i kvarskrivningsärendet, att besöksförbud eller annan åtgärd inte är tillräcklig.¹³³

För att kunna besluta i ärendet, krävs ett mer omfattande beslutsunderlag än vid frågor om sekretessmarkering. Om det inte är helt obehövt, bör tillförlitligheten av uppgifterna i ansökan och hotets allvar, kunna styrkas genom en polisutredning. Därför kan det lokala skattekontoret begära hjälp av polismyndighet. Men i de fall någon har dömts för ett allvarligt brott mot sökanden, borde det inte krävas någon ytterligare utredning. Men även brott som har skett mot annan, kan ligga till grund för bedömningen om förutsättningar för kvarskrivning föreligger.¹³⁴

Det uppställs inga krav på att det har begåtts något brott. Men när det inte tidigare har förekommit brott, blir riskbedömningen svårare. Rekvisitetet ”av särskilda skäl kan antas bli utsatt för” måste ju vara uppfyllt. Har det klarlagts att icke brottslig förföljelse eller hot har förekommit, kommer bedömningen att ske på motsvarande sätt som om det gällt risk för fortsatt brottslighet. Förutsättningarna kan även vara uppfyllda om gärningsmannen har planerat eller förberett förföljelserna, men att dessa ännu inte har genomförts. Likaså kan kvarskrivning komma ifråga för en person som har vittnat i en rättegång eller medverkat i en polisutredning.¹³⁵

Gärningsmannen till brottet, hotet eller trakasserierna kan både vara känd och okänd för sökanden. Som exempel på känd kan ges mannen som misshandlar sin fru och som exempel på okänd gärningsman kan ges en oidentifierad brottsling, en terroristorganisation eller annan organiserad brottslighet. Inte endast vittnen har rätt till kvarskrivning, utan även brottsoffer och rättspersonal kan bli kvarskrivna.¹³⁶

Ett beslut om kvarskrivning är tidsbegränsat och varar som längst under tre år (17 § 1st. folkbokföringslagen). Därefter kan beslutet förlängas, genom en ny ansökan. Men att vara kvarskrivna, kan medföra ett flertal olägenheter. Bl. a. krävs ofta att man är folkbokförd på orten för att erhålla olika former av samhällsservice, ex. skolgång och olika former av bidrag. Det är därför

¹³²Metodfrågor 1995:2 s. 64f. och Prop. 1997/98:9 s. 45

¹³³Prop. 1997/98:9 s. 47f.

¹³⁴Prop. 1990/91:153 s. 116f. och Metodfrågor 1995:2 s. 64

¹³⁵Prop. 1997/98:9 s. 46

¹³⁶Prop. 1990/91:153 s. 116

viktigt att beslutet följs upp och att sökanden meddelas om effekterna av kvarskrivningen i olika sammanhang, så att beslutet kan upphävas så snart behovet har upphört och därmed minimera olägenheterna.¹³⁷

För att vara effektivt, krävs att kvarskrivningen även omfattar övriga medlemmar i sökandens hushåll som flyttat eller avser att flytta med honom. En komplikation är om förföljaren är vårdnadshavare till ett barn, som bor hos den som söker om kvarskrivning. I dessa fall räcker det med att ansökan om kvarskrivning för barnet, endast kommer från en av vårdnadshavarna (30 § 2 st. Folkbokföringslagen).¹³⁸

Det finns möjlighet att kombinera kvarskrivning med en sekretessmarkering, men det är inte nödvändigt. En kombination kan förstärka skyddet, genom att ex. skydda uppgifter om ett nytt namn.¹³⁹ I propositionen¹⁴⁰ skrivs att det finns skäl som talar för att kvarskrivning regelmässigt bör kombineras med sekretessmarkering.

Normalt sker mellanhavanden mellan enskilda och myndigheter och mellan gäldenärer och borgenärer med hjälp av post eller telefon. Det är därför angeläget att möjligheten till kvarskrivning inte missbrukas till att göra sig oanträffbar, för att undvika lagföring eller undandra sig skyldigheter. Normalt medför därför kvarskrivningen ingen förändring i förhållande till myndigheter och tredje man. Begär en myndighet, ex. polis, domstol, eller kronofogdemyndighet, att få del av den verkliga adressen hos skattemyndigheten, kommer det ske en prövning enligt tillämpliga sekretessregler.¹⁴¹

7.4 Namnbyte

7 kap. 28 § SekrL. Sekretess gäller i ärende om byte av namn för uppgift om enskilds personliga förhållanden, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år. **Lag 1989:171**

Genom att byta namn, kan ett vittne försvåra för en förföljare att spåra vittnet i olika register. Enligt namnlagen (1982:670) har personer stor frihet att byta namn. Flertalet namnändringar handläggs hos skattemyndigheten efter anmälan och vissa hos Patent- och registreringsverket efter ansökan, t. ex. byte till nybildat familjenamn.¹⁴²

Förutom att namnet kan skyddas av folkbokföringssekretessen, kan själva namnändringen skyddas av sekretessbestämmelsen i 7 kap. 28 § SekrL. Sekretessen gäller i namnändring om enskilds personliga förhållanden, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon honom närstående

¹³⁷Prop. 1990/91:153 s. 117

¹³⁸a.a. s. 117

¹³⁹Metodfrågor 1995:2 s. 64

¹⁴⁰Prop. 1997/98:9 s. 49

¹⁴¹Prop. 1990/91:153 s. 117

¹⁴²Metodfrågor 1995:2 s. 65

lider men om uppgiften röjs. Om ett vittne har bytt namn av sekretesskäl och även medgivits kvarskrivning, kan denna kombineras med sekretessmarkering för att öka skyddet.¹⁴³

Regeln i 7 kap. 28 § SekrL infördes för att förhindra att uppgifter, som var sekretessbelagda hos andra myndigheter, skulle bli offentliga vid namnbyte. Om syftet med namnbytet är att undkomma en förföljare, vore det högst olyckligt om ärendet inte skulle gå att hemlighålla hos beslutande myndighet. Vidare skrev man i propositionen att skyddet aldrig kan bli absolut mot en förföljare som systematiskt försöker få uppgift om en adress, men att skyddet bör förstärkas så långt det är motiverat och faktiskt möjligt.¹⁴⁴

7.5 Fingerade personuppgifter

7.5.1 Inledning

1 § Lag (1991:483) om fingerade personuppgifter. En folkbokförd person som riskerar att bli utsatt för allvarlig brottslighet som riktar sig mot dennes liv, hälsa eller frihet kan få medgivande att använda andra personuppgifter om sig själv än de verkliga (*fingerade personuppgifter*). Ett medgivande får begränsas till viss tid.

Medgivande att använda fingerade personuppgifter får inte lämnas om personen kan beredas tillräckligt skydd genom kvarskrivning enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481) eller på annat sätt.

Ett medgivande att använda fingerade personuppgifter får även ges åt en familjemedlem till en person som avses i första stycket, om personerna varaktigt bor tillsammans. **Lag 1997:988**

Att medge någon att använda fingerade personuppgifter, fungerar som en sista möjlighet när kvarskrivning, besöksförbud och andra skyddsåtgärder inte är tillräckliga. En förföljare, som har utsatt någon för ett allvarligt hot, kan använda andra sökbegrepp än namn och personnummer. Genom att systematiskt söka i olika register, ex. på uppgifter om relation till barn och dag för civilstånd, kan han begränsa antalet möjliga personer. På detta sätt kan förföljaren till slut lokalisera den utsatte personen.¹⁴⁵

7.5.2 Tillämpning

En person, som är folkbokförd i landet, kan få använda sig av andra personuppgifter än de verkliga, om det finns risk att han kan bli utsatt för allvarlig brottslighet. Lagen skall tillämpas högst restriktivt och endast när andra åtgärder inte är tillräckliga. Brottsligheten skall vara direkt livshotande, syfta till svår kroppsskada eller innebära en grov frihetsinskränkning enligt 3, 4 och 6 kap. BrB. Innan lagändringen som träder i kraft 1 januari 1998 krävdes att brottsligheten var *särskilt* allvarlig. Man ansåg emellertid att ordalydelsen kunde leda till en omotiverat hård tillämpning, t. ex. att en misshand-

¹⁴³Metodfrågor 1995:2 s. 65

¹⁴⁴Prop. 1988/89:67 s. 26f.

¹⁴⁵Prop. 1990/91:153 s. 118

del måste vara grov för att ett medgivande skall kunna lämnas. Restriktiviteten behålls efter lagändringen, men ett medgivande skall inte vara beroende av straffvärdet för brottet. Även gärningar som har ett straffvärde om 6-8 månader bör kunna räcka. Vid upprepad brottslighet kan det vara tillräckligt med ytterligare lägre straffvärde, t. ex. om brottsligheten varit särskilt besvärande för målsäganden. Lagändringen medför att nivån för den befarade brottsligheten sänks.¹⁴⁶

Förutom att det skall vara risk för allvarlig brottslighet, krävs det att skyddsbehovet inte kan lösas på annat sätt. Detta betyder att man först måste överväga om det inte är tillräckligt med sekretessmarkering, kvarskrivning, besöksförbud eller annan skyddsåtgärd. Anledning är att användningen av fingerade personuppgifter leder till stora svårigheter inte bara för den skyddade, utan även för myndigheter och tredje man. Bedömningen sker utifrån de förväntade effekter åtgärderna kan ha. Om förföljaren har möjlighet att trots nämnda åtgärder spåra sökanden med hjälp av dennes folkbokföringsuppgifter, kan det vara nödvändigt att tillåta fingerade personuppgifter. Som exempel kan tänkas att förföljaren har anhöriga inom myndighet eller har stora möjligheter att besticka eller hota sådan personal och därigenom få fram uppgifterna.¹⁴⁷

Brottsrisken skall vara riktad mot sökanden och bedömningen av hotbilden sker utifrån samtliga omständigheter som objektivt sett föreligger. Det är således inte tillräckligt med enbart sökandens subjektiva känsla av att vara hotad.¹⁴⁸ Av särskilt intresse är om förföljaren har begått brott av angivet slag. Men även brott av annat slag, ex. förmögenhetsbrott, mot den förföljande och brottslighet mot annan än sökanden, kan tillmätas betydelse. Ett medgivande kräver emellertid inte att ett brott har begåtts mot sökanden. Särskild risk att utsättas för brott löper den, som har anmält eller på annat sätt medverkat till att avslöja en brottsling. I sådant fall utgår riskbedömningen från en självständig prövning från den utredning som finns. Riskens storlek kan bl. a. antas hänga samman med hur allvarlig det avslöjade brottet är, gärningsmannens person eller hans tillhörighet till en kriminell organisation.¹⁴⁹

Beslut om att få använda sig av fingerade personuppgifter fattas av Stockholms tingsrätt. Man anser att frågan kräver en mer kvalificerad bedömning än vad som normalt förekommer inom folkbokföringen. Bedömningens art är inte främmande för de allmänna domstolarna och därför är det upp till tingsrätten att som första instans pröva ärendet.¹⁵⁰

En person som har behov av fingerade personuppgifter, måste framställa sin begäran hos Rikspolisstyrelsen. Det ankommer sedan på Rikspolisstyrelsen att utreda ärendet och göra anmälan till Stockholms tingsrätt. Beslutar Riks-

¹⁴⁶Prop. 1997/98:9 s. 56

¹⁴⁷RPS Rapport 1995:3 s. 19 och s. 37f.

¹⁴⁸NJA 1994 s. 497

¹⁴⁹Prop. 1997/98:9 s. 56ff.

¹⁵⁰Prop 1990/91:153 s. 121

polisstyrelsen att inte göra någon ansökan, går detta inte att överklaga. Däremot kan sökanden efter avslaget göra en egen ansökan till tingsrätten. Ansökan skall vara skriftlig.¹⁵¹

Att det är Rikspolisstyrelsen som skall göra anmälan, beror på att det anses krävas en tämligen omfattande och kvalificerad utredning i ärendet, samt polisiär medverkan, för att utröna vilken hotsituation som föreligger. Därför skall styrelsen också utföra utredningen i de fall som enskild själv gör ansökan. Det är inte Rikspolisstyrelsens uppgift att göra en ingående bedömning huruvida sökanden uppfyller kraven eller inte, utan skall tillmötesgå den enskilde, såtillvida att skäl för avslag inte föreligger.¹⁵²

Rikspolisstyrelsen har efter 1 januari 1998 getts större möjlighet att avslå en ansökan om fingerade personuppgifter. Tidigare skulle ansökan framstå som utsiktslös. Numera krävs att styrelsen anser att det inte är sannolikt att ett medgivande kommer att lämnas. Om styrelsen är tveksam huruvida ett medgivande kommer att lämnas, bör en ansökan göras. Att möjligheten för avslag har utökats, beror på att Rikspolisstyrelsen numera anses besitta sådan sakkunskap att det är möjligt. Någon direkt rättsförlust för den enskilde innebär inte förändringen, eftersom det är möjligt för den enskilde att göra en egen ansökan efter avslag. En förändring är däremot att Rikspolisstyrelsen kommer att inge färre ansökningar till Stockholms tingsrätten, vilka styrelsen samtidigt avstyrker.¹⁵³

Ett medgivande får också lämnas för en familjemedlem som varaktigt bor tillsammans med en sökande, som uppfyller kraven för att medges fingerade personuppgifter. Syftet är att förhindra att förföljaren skall kunna spåra den skyddade, genom att använda uppgifter om en familjemedlem. Därför behöver inte den senare vara utsatt för något hot, för att medgivandet skall lämnas. Med familjemedlem avses i första hand barn, men lagen utesluter inte att en vuxen person får använda fingerade personuppgifter som ett led i skyddet av den förföljde. Är sökanden vårdnadshavare för ett barn som varaktigt bor tillsammans med honom, får han ensam ansöka om ett medgivande för barnet, om hotet kommer från den andre vårdnadshavaren.¹⁵⁴

Ett medgivande innebär inte att den skyddades personuppgifter ändras, utan endast att andra uppgifter registreras i folkbokföringen. De fingerade personuppgifterna är således inte förvärvade i namnrättslig betydelse.¹⁵⁵ Efter ett medgivande har personen rätt att i alla avseenden använda de fingerade uppgifterna istället för de verkliga. All registrering, enligt olika författningar, kommer därefter att ske av de fingerade personuppgifterna.¹⁵⁶

¹⁵¹Prop 1990/91:153 s. 121

¹⁵²a.a. s. 121

¹⁵³Prop. 1997/98:9 s. 62ff.

¹⁵⁴Prop. 1990/91:153 s. 119 och s. 144

¹⁵⁵a.a. s. 119

¹⁵⁶Prop. 1990/91:153 s. 144

Ett medgivande kan fr. o. m. 1 januari 1998 ges för obestämd tid. Tidigare var ett medgivande begränsat till som längst fem år. Motiveringen till detta var att fingerade personuppgifter bara skall användas vid extrema hotsituationer.¹⁵⁷ Vidare medför användandet olägenheter även för tredje man och myndigheter, vilket också talar för att medgivandet inte skall vara längre än nödvändigt. Men genom lagändringen har man försökt tillvarata den skyddades intressen och underlätta tillvaron för denne. Att börja använda fingerade personuppgifter innebär stora förändringar i den förföljdes livsföring, ex. byte av bostad, arbete och bekantskapskrets. Det medför också stora praktiska svårigheter för den skyddade, bl. a. att bevaka sina rättigheter, fullgöra sina skyldigheter, reglera sitt förhållande till banker och försäkringsbolag samt flytta om betyg och andra kvalifikationer, för att skyddet skall kunna fungera. Vidare lägger myndigheter ner omfattande resurser för att utreda skyddsbehovet, vilket dessutom i många fall är långvarigt. Slutligen borde den förföljde känna större trygghet om medgivandet inte upphör inom fem år.¹⁵⁸

Domstolen beslutar bara om ett medgivande skall lämnas eller inte. Efter ett medgivande ankommer det på Rikspolisstyrelsen, att bestämma vilka fingerade personuppgifter som skall användas. Det anses angeläget att inte fler fingerade uppgifter än nödvändigt används. Som exempel nämns att det ofta borde saknas anledning att använda fingerade uppgifter om civilstånd och medborgarskap. Valet av personuppgifter sker med utgångspunkt från, att det inte skall kunna framgå vem det är som använder de fingerade personuppgifterna.¹⁵⁹ Efter registrering av de fingerade uppgifterna, är det bara Rikspolisstyrelsen och skattemyndigheten som har tillgång till information, som gör det möjligt att koppla ihop de nya uppgifterna med de verkliga.¹⁶⁰

Som nämnts medför användandet av fingerade personuppgifter en mängd praktiska problem för den enskilde. Den hjälp som den skyddade behöver, kräver ofta juridisk kompetens eller goda kunskaper om hur samhället fungerar. Det övergripande ansvaret, för att hjälpa den enskilde med olika problem, har Rikspolisstyrelsen.¹⁶¹

Ett medgivande att använda fingerade personuppgifter upphör normalt, genom att den skyddade skriftligen hos Rikspolisstyrelsen anmäler att skyddsbehovet har upphört. Men om den skyddade missbrukar de fingerade personuppgifterna efter att skyddsbehovet har upphört, kan Rikspolisstyrelsen ansöka hos Stockholms tingsrätt att medgivandet skall upphöra. Efter att medgivandet har upphört, meddelar Rikspolisstyrelsen skattemyndigheten om detta. Därefter genomför skattemyndigheten de registreringsåtgärder som behövs, bl. a. sammanförs vissa uppgifter som registrerats under de fingerade personuppgifterna med de verkliga uppgifterna. Avregistreringen

¹⁵⁷a.a. s. 122

¹⁵⁸Prop. 1997/98:9 s. 60f., Jfr. RPS Rapport 1995:3 s. 32-36

¹⁵⁹Prop. 1990/91:153 s. 122 och s. 145

¹⁶⁰Prop 1990/91:153 s. 119

¹⁶¹Prop. 1997/98:9 s. 67f.

aviseras sedan till övriga myndigheter, men i vissa andra sammanhang måste den enskilde själv meddela att han har ändrat personuppgifter.¹⁶²

7.5.3 Sekretesskydd för fingerade personuppgifter

Syftet med att använda fingerade personuppgifter är att undkomma förföljare. Därför är det viktigt att ärendet kan skyddas av sekretess hos Rikspolisstyrelsen och domstol. Bestämmelsen om tillämplig sekretess finns i 7 kap. 15 § 2 st. 1 p. SekrL (se ovan 7.2.1). Eftersom det typiskt sett föreligger ett starkt behov av sekretess under ett medgivandet, är huvudregeln sekretess i dessa ärenden. Skall sekretessen brytas, måste det visas att den enskilde eller någon honom närstående inte lider men av att uppgiften röjs. När ett medgivande om fingerade personuppgifter upphör, finns normalt inte längre något behov av sekretess. Men det kan i vissa fall finnas känsliga uppgifter i underlaget som även efter upphörandet bör åtnjuta sekretesskydd.¹⁶³

En del myndigheter måste få uppgifter som sammanför de fingerade personuppgifterna med de verkliga, för att den skyddade inte skall stå utanför vissa grundläggande samhällsfunktioner. Detta sker genom Rikspolisstyrelsens medverkan, efter medgivande från den skyddade. I vissa fall räcker det med att Rikspolisstyrelsen medverkar till att överföra uppgifter från verklig till fingerad identitet, men i andra fall är det nödvändigt att myndigheten får kännedom om vem som döljer sig bakom de fingerade uppgifterna. I 7 kap. 15 § 2 st. 2 p. SekrL finns sekretess för uppgifter som har lämnats till andra myndigheter. Sekretessen avser att skydda uppgifter, som gör det möjligt att koppla samman verklig och fingerad identitet och därigenom avslöja en person som behöver skyddas.¹⁶⁴

Liksom vid kvarskrivning skall användandet av fingerade personuppgifter inte vara ett medel för att undkomma lagföring, betalningsskyldighet eller dyl.. Därför framgår det av folkbokföringen att personen använder sig av fingerade uppgifter, men givetvis inte vilka. Föreligger det behov för myndigheter och tredje man att ta del av uppgifterna, kan de begära en prövning om dessa kan lämnas ut till dem.¹⁶⁵

7.5.4 Statistik 1991 - 1994

Under tiden fr. o. m. den 1 juli 1991 t. o. m. den 30 juni 1994 har det inkommit 63 begärelser till Rikspolisstyrelsen om att få använda fingerade personuppgifter. Styrelsen avskrev 22 st. efter det att sökanden hade tagit tillbaka sin begäran och 3 st. på annan grund. En stor del av de som tog tillbaka sin begäran, gjorde detta efter att de informerats om möjligheten till

¹⁶²Prop. 1997/98:9 s. 69f.

¹⁶³Prop 1990/91:153 s. 123f.

¹⁶⁴Prop. 1997/98:9 s. 64f.

¹⁶⁵Prop 1990/91:153 s. 119

andra former av skyddsåtgärder, ex. sekretessmarkering och kvarskrivning.¹⁶⁶

Rikspolisstyrelsen avslag 13 st., vilket betyder att styrelsen inte gjorde någon anmälan till Stockholms tingsrätt. I inget av dessa fall gjordes enskild ansökan. Flertalet var antingen obegripliga eller saknade helt grund. I vissa ärenden kunde inte någon hotbild påvisas. Som exempel nämns att sökanden inte har gjort någon polisanmälan eller att förundersökningen har lagts ned då brott inte kunde styrkas. I något fall har det beaktats att sökandens livsföring inte var typisk för en person som lever under hot samt att personen och förföljaren hade gemensamt barn med vilket den senare hade umgängesrätt enligt dom.¹⁶⁷

Totalt gjorde Rikspolisstyrelsen 26 anmälningar om fingerade personuppgifter till tingsrätten. Utav dessa tillstyrkte styrelsen 8 st. och avstyrkte 18 st. I flertalet av de fall som styrelsen avstyrkte ett medgivande, ansåg de att andra skyddsåtgärder var tillräckliga mot bakgrund av föreliggande hotbild. I något fall beaktades även att sökanden och förföljaren hade gemensamma barn och att det pågick rättegång om umgängesrätten. I några fall kunde det inte utslutas att personen skulle utsättas för allvarlig brottslighet, men det förelåg inget direkt uttalat hot. Som exempel kan nämnas anhöriga till personer som lämnat upplysningar till polisen om allvarlig brottslighet eller personer som under förundersökning har lämnat sådana uppgifter till polisen.¹⁶⁸

Stockholms tingsrätt gjorde samma bedömning som styrelsen, men fyra fall överklagades. HD ändrade domen till ett medgivande i ett av dessa (NJA 1994 s. 497). I fallet hade mor och barn erhållit kvarskrivning och sekretessmarkering. Fadern hade varken vårdnaden eller umgängesrätt enligt svensk lag, men hade tilldömts vårdnaden av utländsk domstol. HD fann att faran för att barnet skulle bortföras utomlands av sin far, var en sådan risk som lagen om fingerade personuppgifter förutsätter. Dessutom ansågs inte redan vidtagna skyddsåtgärder tillräckliga.¹⁶⁹

Stockholms tingsrätt medgav fingerade personuppgifter i sammanlagt nio fall. Några fall gällde mer än en person, ex. mor och dotter. Totalt medgavs 18 personer att använda fingerade uppgifter. I några av fallen var sökandena personer som var involverade med eller kommit i kontakt med internationell terroristverksamhet. I ett fall hade sökanden lämnat upplysningar till polisen som ledde till att tre personer kunde gripas och senare dömas för medhjälp till rån mord. Den som utförde själva mordet lyckades dock undkomma.¹⁷⁰

¹⁶⁶RPS Rapport 1995:3 s. 20f.

¹⁶⁷RPS Rapport 1995:3 s. 20f.

¹⁶⁸a.a. s. 20ff.

¹⁶⁹a.a. s. 20ff.

¹⁷⁰a.a. s. 20ff.

8 Höjd säkerhet vid förhandling

8.1 Allmänt

Hittills har beskrivits olika åtgärder som finns för att skydda bl. a. vittnen främst utanför domstolsförhandlingen. Men i samband med grov organiserad brottslighet föreligger även risk för våldsaktioner inne i rättssalen. Vi har likaledes fått erfara att våld och hot om våld förekommer vid tviste- och förvaltningsmål. Det är inte bara ett angrepp mot personerna i rättssalen och mot vårt rättssystem, utan även ett hot mot offentlighetsprincipen om allmänheten inte vågar besöka domstolarna. I detta kapitel skall därför presenteras vad som finns att tillgå, för att öka säkerheten vid domstolsförhandlingar.

I många domstolar finns inget separat väntrum för vittnen, utan de väntar tillsammans med parter och åhörare i ett gemensamt utrymme. Vanligtvis finns särskilda väntrum endast för häktade, åklagare och advokater. Även om en tilltalad inte direkt tar kontakt med ett vittne, kan blotta möjligheten upplevas som hotfull. Det har även hänt att närstående till den tilltalade har angripit vittnen. För att lösa detta problem, kan ofta domstolarna vid behov inrätta ett särskilt väntrum för vittnen.¹⁷¹

För att öka säkerheten i de allmänna utrymmena, kan domstolarna även anlita bevakningsföretag eller låta bevakningen ske av expeditionsvakter med ordningsvaktsförordnande.¹⁷² Finns det anledning att antaga att ett vittne kommer att utsättas för påverkan av sympatisörer till den tilltalade, kan vittnet hämtas av civil polis, t. ex. utredningsman eller någon annan som vittnet redan träffat, samt att polisen sedan hjälper bevispersonen till rätta och följer honom i domstolsbyggnaden. Det kan även finnas möjlighet för vittnen att använda en särskild ingång, vilken är avskild från allmänheten, till såväl domstolsbyggnaden som rättssalen.¹⁷³

Vid främst de större domstolarna finns särskilda säkerhetssalar. Dessa är konstruerade dels för att underlätta en säkerhetskontroll och dels för att hålla domstolens ledamöter, parter och bevispersoner fysiskt avskilda från åhörarna under själva förhandlingen.¹⁷⁴ Säkerhetskontroll får äga rum, om det till följd av särskilda omständigheter finns risk för att det i samband med en domstolsförhandling kan komma att förövas brott, som innebär en allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. Lagen om säkerhetskontroll¹⁷⁵ tar sikte på allvarliga hotsituationer, ex. fritagningsförsök av tilltalad eller hämndaktion mot vittnen, dom-

¹⁷¹Ds 1995:1 s. 75f.

¹⁷²a.a. s. 77f.

¹⁷³Metodfrågor 1995:2 s 30.

¹⁷⁴a.a. s 30.

¹⁷⁵Lag (1981:1064) om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar

stolsledamöter eller annan. Kontrollen medför att åhörare och andra som kallats till domstolsförhandlingen, får underkasta sig kroppsvisitation och att väskor undersöks, för att eftersöka farliga föremål. Domstolsbyggnaden och dess omedelbara närhet kan ställas under en höjd övervakning.¹⁷⁶ Säkerhetskontroll vid domstolsförhandling behandlas mer ingående nedan i avsnitt 8.4.

Slutligen kan rätten, för att minska den sårbarhet som ett vittne känner i rättssalen, förordna att part eller åhörare inte får närvara vid vittnesförhöret. Detta behandlas nedan i följande avsnitt. En annan möjlighet att hindra åhörare från att närvara vid förhöret, är om förhandlingen hålls inom stängda dörrar. Möjligheten till detta har behandlats ovan i avsnitt 7.1.3.8. Förhöret kan också ske via telefon, om rätten finner det lämpligt. Telefonförhör behandlas nedan i avsnitt 8.3.

Men en förutsättning för skydd av detta slag är, precis som ofta vid annan form av skydd, att myndighetspersonal är vaksamma på problemet. Om ett vittne känner sig hotad inför förhandlingen, är det viktigt att denne får information om möjliga skyddsåtgärder samt att myndigheterna vidtar nödvändiga praktiska åtgärder.

8.2 Vittnesförhör i parts eller åhörarens frånvaro

36 kap. 18 § RB. Om det finns anledning anta att ett vittne av rädsla eller annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av parts eller åhörarens närvaro, eller om part eller åhörare hindrar vittnet i hans berättelse genom att falla honom i talet eller på annat sätt, får rätten förordna att parten eller åhöraren inte får vara närvarande vid förhöret.

Vittnesberättelse, som enligt första stycket lämnats i parts frånvaro, skall återges i behövlig omfattning när parten åter är närvarande. Parten skall beredas tillfälle att ställa frågor till vittnet. **Lag 1987:747**

Enligt 5 kap. 9 § RB ankommer det på rättens ordförande att upprätthålla ordningen vid rättens sammanträden och att meddela de föreskrifter som behövs. Med stöd av denna paragraf kan någon som stör förhandlingen eller på annat sätt uppträder otillbörligt, utvisas från rättssalen. Om någon som har utvisats tränger sig in i rättssalen eller om någon i övrigt inte lyder en tillsägelse, som har meddelats för att upprätthålla ordningen, får rätten förordna att han omedelbart skall tas i häkte och kvarhållas där så länge sammanträdet varar, dock inte längre än tre dagar. Vidare kan den som stör domstolsförhandling eller bryter mot föreskrift som rätten meddelat dömas till penningböter enligt 9 kap. 5 § RB.

Med stöd av 36 kap. 18 § RB kan rätten förordna att part eller åhörare inte får vara närvarande vid vittnesförhör. Förutsättningarna är att det kan antas att ett vittne av rädsla eller annan orsak inte fritt berättar sanningen p. g. a. partens eller åhörarens närvaro. Det kan också vara att parten eller åhöraren hindrar vittnet från att ostört berätta sanningen genom yttre åtgärder, ex.

¹⁷⁶Metodfrågor 1995:2 s. 29f.

genom att falla honom i talet. Part, men inte åhörare, som inte varit närvarande har rätt att efter vittnesförhöret ta del av detta. Men rätten behöver inte återge hela berättelsen, utan endast sådant som är av betydelse för saken. Således kan domstolen rensa bort oväsentligheter från förhöret. Parten skall också få tillfälle att ställa frågor till vittnet.

För att rätten skall få förordna att någon inte får närvara vid ett förhör, krävs att det finns särskild anledning till misstanke om att vittnet inte kommer att lämna sanningsenliga eller fullständiga uppgifter inför en viss person. Det räcker inte med att vittnet rent allmänt har svårt att tala inför större församlingar, såtillvida inte alldeles speciella omständigheter föreligger. Således kan inte fler personer visas ut, än de som vittnets rädsla riktar sig emot. I praktiken borde det aldrig vara motiverat att visa ut ex. pressen.¹⁷⁷

Syftet med lagen är inte i första hand att skydda vittnet, utan att säkerställa att vittnesutsagan blir fullständig och sanningsenlig. Men en förutsättning för detta är, att vittnet kan avge sin utsaga utan att känna sig hotad av part eller åhörare. Genom att meddela ett förordnande, kan därför bestämmelsen sägas uppfylla en viss skyddsfunktion.¹⁷⁸

Hur stort skydd ett förordnande enligt 36 kap. 18 § RB verkligen utgör kan man fråga sig, eftersom part har rätt att ta del av utsagan efter förhöret. Gentemot part kan förordnandet närmast bara minska det obehag som vittnet känner. Att hindra part från att ta del av utsagan, skulle strida mot rätten till partsinsyn och därmed sänka den tilltalades rättssäkerhet avsevärt. Gentemot åhörare är situationen däremot annorlunda, eftersom denne inte har rätt att ta del av utsagan efter förhöret. Tidigare var det endast möjligt att utvisa part, men lagen utvidgades 1 januari 1988 till att även avse åhörare. Motiveringen¹⁷⁹ var att vittnen i allt större utsträckning är rädda för repressalier, inte i första hand från parten själv, utan från åhörare som på något sätt är lierade med parten. Om rätten efter ett förhör skulle vara tvungen att återge vittnesutsagan, försvinner stor del av effekten med att utvisa en åhörare. Därför har åhörare ingen rätt att i efterhand ta del av förhöret.

36 kap. 18 § RB skiljer sig från 5 kap. 9 § RB på så sätt, att den förra avser fall då part eller åhörare försöker påverka vittnesutsagan utan yttre iakttagbara medel. Nämda lag kräver inte heller att ordningen störs, utan enbart en viss persons närvaro kan vara tillräckligt. Således är den senare tillämplig då mer påtagliga metoder används. Detta gäller oavsett om det är en part eller åhörare som stör förhandlingen.¹⁸⁰

¹⁷⁷Prop. 1986/87:89 s. 178

¹⁷⁸Ds 1995:1 s.29

¹⁷⁹Prop. 1986/87:89 s. 135f.

¹⁸⁰a.a. s. 178

8.3 Telefonförhör

46 kap. 7 § RB. Rätten får förordna att skriftliga bevis skall anses upptagna vid huvudförhandlingen utan att de läses upp vid denna. Detta får ske endast om parterna medger det, rättens ledamöter tagit del av bevisen och det inte är olämpligt med hänsyn till omständigheterna.

Bevisning får vid huvudförhandling tas upp per telefon, om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter eller om bevisupptagning enligt vanliga regler skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på sådant sätt. Vid bevisupptagning per telefon gäller inte reglerna i denna balk om kallelser och förelägganden och om påföljder för utevaror. **Lag 1987:747**

Rätten har möjlighet att förordna att vittnesförhör kan tas upp per telefon, om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter. Också orimliga kostnader eller andra olägenheter för en vittnesinställelse kan motivera telefonförhör. En förutsättning för att få använda telefonförhör är, att syftet med bevisupptagningen uppnås lika bra som om förhöret hade skett inför rätten. Således måste upplysningen vara av sådan beskaffenhet att rätten kan tillgodogöra sig den per telefon. Vilket betyder att bevisvärderingen inte får bli lidande. Är det frågan om en inte helt okomplicerad bedömning av vittnesutsagan, borde därför telefonförhör vara uteslutet.¹⁸¹ Allmänt kan sägas att ju större bevisvärde och ju mer komplicerad vittnets roll är som bevisperson, desto mindre är möjligheten att använda telefonförhör.¹⁸² Det är även viktigt för den tilltalades rättssäkerhet att han får möjlighet att konfrontera vittnet. Således skulle ett telefonförhör kunna strida mot rätten till kontradiktion enligt art. 6 i Europakonventionen.

Ytterligare en förutsättning för telefonförhör är att domstolen förfogar över lämplig teknisk apparatur, ex. konferens-, bild- eller högtalartelefon. Finns det åhörare i rättssalen kan högtalartelefon vara nödvändigt, för att tillgodose offentlighetsintresset.¹⁸³

I de större mål där vittneshot oftare förekommer är möjligheterna många gånger begränsade att använda telefonförhör. Detta främst för att kunna göra en nödvändig trovärdighetsbedömning av vittnesutsagan. Men i ett par fall har man använt telefonförhör och dessutom lagt sådana vittnesuppgifter till grund för fällande dom. I ett mål avseende övergrepp i rättssak togs av säkerhetsskäl förhör med målsägande och vittnen upp per telefon. Bevispersonerna fick inställa sig på en polisstation varifrån förhöret hölls. I ett annat fall avseende grov misshandel och vållande till annans död hördes, efter uppvisande av läkarintyg, huvudvittnet på telefon.¹⁸⁴

För närvarande planeras att utöka möjligheten att använda sig av audiovisuell teknik i domstolsförfarandet. I departementspromemorian Domstols-

¹⁸¹Ds 1993:29 s. 57

¹⁸²Metodfrågor 1995:2 s. 32

¹⁸³Prop. 1986/87: 89 s. 221

¹⁸⁴Metodfrågor 1995:2 s. 32

förfarandet - Förslag till förbättringar (Ds 1997:7), lämnas förslag som ligger till grund för justitiedepartementets övervägande.¹⁸⁵ I promemorian skrivs att det bör finnas ett större utrymme för att ta upp bevisning genom bild- och ljudöverföring än genom telefon. Detta eftersom bild- och ljudöverföring är överlägsen telefonen, vilket betyder att bevisning som nu inte kan tas upp via telefon bör kunna tas upp genom bild- och ljudöverföring. Vad gäller vittnen som känner obehag eller fruktan för sin hälsa av att höras i rättsalen, skrivs följande.¹⁸⁶ ”Detta är emellertid enligt lagen inget skäl för att hålla förhöret per telefon och jag anser inte att det heller för närvarande bör vara något skäl för att använda bild- och ljudöverföring. För den misstänktes rättssäkerhet är det viktigt att de bevis som finns mot honom tas fram i ljuset på ett sådant sätt att deras vederhäftighet kan granskas kritiskt. För personer som känner obehag anvisar lagen en särskild metod: den person som den hörde är rädd för får gå ut ur rättsalen när förhöret hålls (36 kap. 18 § och 37 kap. 3 § RB).”¹⁸⁷

8.4 Säkerhetskontroll vid domstol

1 § Lag (1981:1064) om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar. Säkerhetskontroll enligt denna lag får äga rum, om det till följd av särskilda omständigheter finns risk för att det i samband med en domstolsförhandling kan komma att förövas brott som innebär en allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

Om det med hänsyn till särskilda omständigheter föreligger risk för brott, som innebär en allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom, får säkerhetskontroll äga rum i samband med domstolsförhandling. Men kontrollen bör endast komma i fråga när andra skyddsåtgärder bedöms som otillräckliga. Syftet med kontrollen är att förhindra att vapen och andra föremål, som kan komma till användning vid våldshandlingar och andra övergrepp, medförs till förhandlingen.¹⁸⁸

Med domstolsförhandling avses varje sammanträde inför rätten vid vilket parter och andra får närvara och utöva processuell verksamhet. Det har ingen betydelse vilka frågor som rätten prövar. Således kan säkerhetskontroll bli aktuell i såväl tvistemål, brottmål eller ärende. Även andra domstolar och myndigheter som har ställning som dömande organ, omfattas av bestämmelserna. Men i praktiken bör, förutom i undantagsfall, säkerhetskontroll komma att användas endast i brottmålsförhandlingar vid allmän domstol.¹⁸⁹

Det är främst brott enligt 3, 4 och 13 kap. BrB som avses, men även andra brott kan beaktas. Vidare skall risken avse kvalificerade gärningar, ex. mord, dråp, allvarligare misshandel, människorov, olaga frihetsberövande, mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse och sabotage. Endast risk för främjande av

¹⁸⁵Regeringens skrivelse 1996/97:171 s. 23

¹⁸⁶Ds 1997:7 s. 204f.

¹⁸⁷a.a. s. 205

¹⁸⁸Prop. 1980/81:114 s. 14 och s. 22

¹⁸⁹a.a. s. 18

flykt räcker inte, utan det måste befaras att brott av tidigare nämnda slag kommer att förövas vid ex. fritagningsförsök.¹⁹⁰

Den risknivå som krävs varierar beroende på arten av den befarade brottsligheten. En förutsättning, för att risk relaterad till särskilda omständigheter skall anses föreligga, är att det har framkommit uppgifter som tyder på brottsliga avsikter. Som exempel kan nämnas uttalade hotelser, förberedande åtgärder, gärningsmannen tillhör organisation som enligt vad som är känt använder våld för att uppnå sina mål och även gärningens art i kombination med ekonomiska intressen kan uppfylla förutsättningarna för säkerhetskontroll. Vid bedömning måste en avvägning göras mellan riskerna och de olägenheter, i form av bl. a. ingrepp på offentlighetsprincipen och andra skyddade intressen, som kontrollen kan medföra.¹⁹¹

I de fall en eller flera kända personer kan misstänkas för att planera en våldsaktion mot en domstolsförhandling, kan ibland straffprocessuellt ingripande göras enligt RB. De kan ha gjort sig skyldiga till ex. olaga hot eller straffbar förberedelse till brott. I sådant fall behövs inte någon säkerhetskontroll genomföras.¹⁹²

Det är domstolen efter samråd med polismyndigheten och, i brottmål, åklagaren som beslutar om säkerhetskontroll. Beslutet avfattas skriftligen och kan inte överklagas. Efter beslut ankommer det på polischefen eller annat polisbefäl att genomföra åtgärden och att se till att polispersonal ställs till förfogande.¹⁹³

Var i domstolsbyggnaden säkerhetskontrollen genomförs, är beroende av dels hotbilden och dels av lokalförhållandena. I första hand skall kontrollen ske vid ingången till rättssalen. Men i vissa fall måste även andra lokaler omfattas av skyddet, ex. väntrum, vaktmästarexpedition, toaletter, samtalsrum och dyl.. Det kan i sådant fall bli tvunget att genomföra säkerhetskontrollen vid ingången till dessa anslutande lokaler.¹⁹⁴

I säkerhetskontrollen eftersöker man vapen och andra farliga föremål, ex. knivar, ammunition, sprängämne, tändmedel eller liknande. För att genomföra kontrollen, får kroppsvisitation äga rum. I första hand undersöker man kläder och annat som personen har på sig. Men även väskor, burkar och liknande som någon bär med sig, kan undersökas. Likaså kan väskor och andra föremål som påträffas i rättssalen eller i dess anslutning granskas, fastän de inte har något samband till en viss person. Däremot får inte s. k. kroppsbesiktning genomföras, vilket innefattar att undersöka en persons hår, kroppsattrapper och kroppshåligheter. Men uppkommer det vid säkerhetskontrollen en konkret misstanke om att någon bär på sig ett vapen som inte påträff-

¹⁹⁰a.a. s. 19

¹⁹¹Prop. 1980/81:114 s. 19

¹⁹²a.a. s. 19f.

¹⁹³a.a. s. 20f.

¹⁹⁴a.a. s. 21

fas vid kroppsvisitation, finns möjlighet till mer långtgående ingripande med stöd av regler i RB.¹⁹⁵

Säkerhetskontrollen omfattar åhörare och dem som har kallats att närvara vid förhandlingen, d. v. s. parterna, deras ombud, målsägande, vittnen, sakkunniga, tolkar m. fl.. Rättens ledamöter, andra som närvarar p. g. a. utövning av allmän tjänst och advokater omfattas inte. Till de som utövar allmän tjänst hör protokollförare, åklagare, polismän med uppgift att biträda åklagaren eller att bevaka förhandlingen och vaktpersonal. Hit hör även annan myndighetspersonal, ex. tjänstemän inom frivården och socialvården. Undantag kan även göras för andra om särskilda skäl föreligger, ex. för någon som har en ställning som liknar de som generellt är undantagna. Det kan vara en biträdande jurist på advokatbyrå, som fungerar som offentlig försvarare eller som ombud.¹⁹⁶

En åhörare som vägrar att underkasta sig säkerhetskontroll, vägras tillträde till rättssalen och ev. även till anslutande lokaler. Om annan än en åhörare, ex. part eller vittne, vägrar att underkasta sig kontrollen, anmäls detta till rätten. Denna bedömer sedan om personen kan undantas från åtgärden. Till grund för bedömningen ligger bl. a. orsaken till vägran, risken för att personen bär på sig ett farligt föremål, möjligheten till bevakning i rätten och betydelsen av om vittnesmålet inte blir av. Blir personen inte undantagen från säkerhetskontrollen, kan man inte hindra denne från att avlägsna sig. Personen riskerar däremot att bli hämtad till nästa förhandling och i samband med detta genomgå s. k. skyddsvisitation.¹⁹⁷

Om någon, som underkastar sig säkerhetskontrollen, inte medger att väska eller annat föremål undersöks, kan väskan lämnas till förvaring. En förutsättning är dock att föremålet är lämpligt för detta, t. ex. måste en väska innehållande sprängmedel hindras. Om väskan lämnas till förvaring, kan personen inte vägras tillträde till rättssalen.¹⁹⁸

Påträffas ett farligt föremål vid säkerhetskontrollen uppmanas personen att lämna detta ifrån sig för förvaring. Men blir vederbörande misstänkt för en straffbar förberedelse av våldshandling, kan han gripas och föremålet tas i beslag enligt regler i RB. Även farliga föremål med okänd innehavare får omhändertas. Om en åhörare inte lyder uppmaning att lämna föremålet till förvaring, får han avlägsnas från domstolsbyggnaden. Om annan än åhörare inte efterkommer uppmaningen, gäller samma förfarande som när sådan person vägrar att underkasta sig säkerhetskontroll. I bedömningen tillkommer hur stor risk som är förknippad med att föremålet införs i rättssalen.¹⁹⁹

¹⁹⁵a.a. s. 12 och s. 22f.

¹⁹⁶Prop. 1980/81:114 s. 21f.

¹⁹⁷a.a. s. 24

¹⁹⁸a.a. s. 24

¹⁹⁹a.a. s. 25

9 Internationellt

9.1 Inledning

Syftet med detta kapitel är inte att ge en mer ingående beskrivning av olika länders vittnesskydd, utan istället att ge en kort översikt av vilken internationell nivå Sverige befinner sig på. I avsnitten nedan redogörs för vittnesskyddet i USA, England och Tyskland, samt för riktlinjer givna inom EU.

9.2 USA

Konstitutionen förbjuder användandet av anonyma vittnen vid domstolsförhandling. Men däremot är det möjligt för polisen att använda sig av anonyma informatörer under spaning. Deras information kan även ligga till grund för olika former av spaningsmetoder, vilka kräver godkännande av domstol för att få användas.²⁰⁰

I USA finns ett s. k. ”witness protection programme”, vilket är reglerat genom lagstiftning. Justitieministern (Attorney General) får ombesörja flytt eller skydd för vittnen i mål mot organiserad kriminalitet och annan allvarlig brottslighet. Skyddet kan även ges till vittnets familj eller annan person som hör ihop med vittnet, om familjen eller personen också svävar i fara. Det är justitieministern som avgör vilken form av skydd som behövs i det enskilda fallet, för att skydda vittnet mot kroppsskada eller för att försäkra personens hälsa, säkerhet och välfärd. Skyddet fortgår så länge som hotet mot vittnet består och kan inbegripa följande. 1) Ny identitet eller annat skydd av personuppgifter. 2) Ny bostad. 3) Transport av gamla hushållet till det nya. 4) Bidrag för att kunna ombesörja nödvändiga utgifter. 5) Hjälp att finna ny arbetsplats. 6) Annan hjälp för att vittnet skall kunna klara sig själv.²⁰¹

9.3 England

Det finns möjlighet för rätten att tillåta ett vittne att vara anonymt, men det är sällsynt. I rättegångar mot terrorister på Nordirland har man tillåtit vittnen att vara anonyma. Vittnets adress tas bort från de kopior av vittnesförhör och liknande som överlämnas till den tilltalade. Rätten kan också besluta att vittnets adress inte skall läsas upp offentligt. Känner sig vittnet hotad av att avge vittnesutsagan ansikte mot ansikte med den tilltalade, kan den avges bakom en skärm. Det finns också möjlighet att läsa upp en skriftlig vittnesutsaga, om vittnet av rädsla inte vågar infinna sig i rätten.²⁰²

²⁰⁰Savona s. 32

²⁰¹USCA s. 2153f.

²⁰²Ds 1995:1 s. 108f.

Eftersom många domstolar är belägna i gamla byggnader, är det svårt att garantera särskilda väntrum för vittnen. Men vissa domstolar, som ingår i ett domstolsbyggnadsprojekt, har särskilda väntrum med egna toaletter. Målet är att det skall finnas skilda väntrum för vittnen som är kallade av åklagaren / kändesidan och för vittnen som är kallade av den tilltalade / svaranden.²⁰³

Någon lagstiftning om vittnesskydd finns inte i England, men polisen har möjlighet att ombesörja skydd, flyttning och ny identitet för vittnen i brottmål som svävar i fara.²⁰⁴

9.4 Tyskland

I mål om narkotikabrottslighet eller annan organiserad brottslighet, där det föreligger fara för vittnets eller annan persons liv, frihet eller hälsa, finns det möjlighet för vittnet att vara anonymt. Det finns även möjlighet att befria vittnet från vittnesplikten, om tillgängligt skydd inte anses vara tillräckligt.²⁰⁵

Det är möjligt att hålla vittnesförhöret i den tilltalades frånvaro, om den se- nares närvaro skulle medföra fara för vittnets hälsa. Likaså är det möjligt att hålla förhöret inom stängda dörrar, om det annars skulle medföra fara för vittnets eller annan persons liv, hälsa eller frihet.²⁰⁶

Det finns en särskild ingång till rättssalen för hotade vittnen, för att de inte skall komma i kontakt med den tilltalade, andra parter eller åhörare. I en del domstolar finns även särskilda väntrum för vittnen.²⁰⁷

Slutligen finns också möjlighet för vittnen att få sin adress skyddad, ändra sitt namn eller sin identitet samt få tillfällig eller permanent ändring av bostadsorten. Det finns även möjlighet att få lån eller bidrag för inkomstbortfall vid nämnda skydd.²⁰⁸

9.5 EU

I resolution den 8 april 1997 uppmanas medlemsstaterna att snarast vidta adekvata skyddsåtgärder för vittnen och då ta hänsyn till rådets resolution den 23 november 1995.²⁰⁹ I den senare ges bl. a. följande riktlinjer för att ge skydd åt vittnen i kampen mot organiserad brottslighet. 1) Vittnen skall skyddas mot alla direkta och indirekta hot och påtryckningar. 2) I den omfattning som behörig myndighet finner det nödvändigt, skall vittnet ges till-

²⁰³Ds 1995:1 s. 109

²⁰⁴Savona s. 37

²⁰⁵Ds 1995:1 s. 115

²⁰⁶a.a. s. 115

²⁰⁷a.a. s. 115f.

²⁰⁸a.a. s. 115

²⁰⁹OJ C 132 s. 37

räckligt och effektivt skydd före, under och efter rättegången. 3) Skyddet skall även omfatta föräldrar, barn och andra närstående till vittnet, för att undvika varje form av indirekta påtryckningar. 4) Behörig myndighet skall självständigt eller på begäran av vittnet kunna besluta om att endast myndigheten skall känna till vittnets identitet och adress. 5) Vid extremt allvarliga hot skall identitetsbyte vara möjligt för vittnet och, om nödvändigt, för anhöriga. 6) En form av skydd som skall övervägas är att låta vittnesförhöret ske på annan plats än där den tilltalade befinner sig, genom att vid behov använda sig av metoder med bild- och ljudöverföring. Principer givna av Europadomstolen för mänskliga rättigheter skall beaktas.²¹⁰

9.6 Slutsats

Av framställningen framgår att Sverige har ett väl utbyggt vittnesskydd. I en del länder tillåter man anonyma vittnen i viss utsträckning, vilket sänker den tilltalades rättssäkerhet och kan strida mot Europakonventionen (se ovan 7.1.2). Man bör därför vara mycket försiktig med att införa motsvarande möjlighet i Sverige. I några länder ges ekonomisk hjälp till vittnen, som orsakar merkostnader i samband med vittnesmålet. Många skyddsåtgärder är mycket ingripande och betungande för vittnet. Om han samtidigt måste stå för alla kostnader, som uppkommer genom att han fullgör sin samhällsplikt, borde det vara svårt att motivera ett vittnesmål. Det borde därför vara fullt naturligt att införa ett liknande system i Sverige.

²¹⁰OJ C 327 s. 5

10 Avslutning

Som nämnts tidigare utgör vittnesplikten ett fundament i det svenska rättssystemet och för att detta skall fungera krävs att rättsordningen kan skydda vittnen mot repressalier och påtryckningar. Det har också nämnts att det är främst i samband med grov narkotikabrottslighet och annan organiserad brottslighet som vittnen utsätts för olika former av påtryckningar.

I dagsläget tycks befintligt skydd vara tillräckligt och endast i några få fall har man behövt använda det mest omfattande, nämligen att ge vittnet fingeerade personuppgifter. Men varför är då många i Sverige rädda för att uppfylla sin medborgerliga vittnesplikt? Är det enbart att svensken inte vill lägga sig i andras problem eller att den potentiella risken att utsättas för repressalier är tillräckligt stor, som gör att minnesförlust uppstår?

Min uppfattning är att bristande information är en stor orsak till att många avstår från att vittna. När rättsmyndigheterna kommer i kontakt med brottsoffer och vittnen är det viktigt att dessa erhåller adekvat information. Men det är inte tillräckligt, därför att information om möjliga skyddsåtgärder måste nå ut till allmänheten innan någon står i valet om han skall meddela myndigheterna sin ställning som potentiellt vittne. I dagsläget tycks kunskapen om befintliga skyddsåtgärder vara mycket låg, samtidigt som hotbilden av risken för repressalier förstoras genom massmedia och i filmer. Följden blir att man tror att risken för repressalier är större än den verkligen är och att det inte finns något skydd för vittnen.

Informationen måste innefatta vilka skyddsåtgärder som finns att tillgå, hur skyddet genomförs, vem som bekostar skyddet, vilka konsekvenser skyddet medför och hur vanligt förekommande det är med repressalier. Något som inte är ovanligt, men som inte bör ske, är att vittnet känner sig misstrodd och kanske rent av misstänkt. Under processens gång bör därför vittnet behandlas varsamt, ges information om vilka frågor som kan tänkas ställas under framtida förhör, varför dessa frågorna ställs och även trolig påföljd för den tilltalade. Man måste komma ihåg att vittnet inte har ett målsägandebiträde som kan stödja och förklara olika skeenden under processen, därför är det extra viktigt att övriga inom rättsmyndigheterna tillser att vittnen erhåller nödvändig information.

Ansvar för att information når ut till allmänheten ligger främst på myndigheterna. Men även massmedia, författare av doktrin och annan litteratur samt andra som arbetar inom andra former av informationskällor har ansvar, för att den bild som ges av rådande situation är korrekt.

Ytterligare en faktor som kan avskräcka vittnen från att vittna är att många skyddsåtgärder innebär stora påfrestningar och olägenheter för vittnet. De måste kanske flytta och släppa kontakten med alla sina bekanta. För att minska dessa olägenheter är det ytterst viktigt att olika myndigheter an-

stränger sig fullt ut för att underlätta situationen för vittnet. Det är också viktigt att staten ser till att ersätta vittnet för de ekonomiska kostnader som vittnesmålet medför. Den ekonomiska ersättningen idag består främst av möjligheten till skadestånd, brottskadeersättning och vad som kan utgå inom ramen för den kommunala socialtjänsten.²¹¹ För mig verkar detta vara otillräckligt. Det borde vara självklart att staten står för alla merkostnader som uppstår p. g. a. vittnesmålet. Eventuell regressrätt kan sedan tillfalla staten.

Slutligen skall påpekas att vittnesskydd är aktuellt inom en brottslighet som kan förväntas bli allt mer vanlig och utbredd. Det är idag lätt för brottsorganisationer att arbeta internationellt och de omsätter mycket stora belopp. Det är därför mycket viktigt att följa upp brottsutvecklingen, så att ett eventuellt behov av att stärka vittnesskyddet inte kommer på efterkälken. Men vid eventuella förändringar är det också viktigt att ta hänsyn till den misstänktes rättssäkerhet. Idag lever Sverige upp till art. 6 i Europakonventionen och har i vissa avseende en strängare linje, ex. är det enligt Europakonventionen möjligt att använda sig av anonyma vittnen om försvararen känner till vittnets identitet och att försvararen har haft möjlighet att ställa frågor till denne. Men en försvarare känner inte till allt som har hänt i den misstänktes liv. Det kan finnas motsättningar mellan vittnet och den misstänkte, som försvararen inte har fått reda på av sin klient p. g. a. att denne inte vet vem som är vittnet. Därför anser jag att man bör vara mycket försiktig innan man inför motsvarande möjlighet i svensk rätt. Ett annat exempel är att man genom särslagstiftning sänker vissa grupperes rättssäkerhet och grundläggande fri- och rättigheter, t. ex. tillåter polisen att göra husrannsakan hos mc-klubbar utan konkret brottsmisstanke.²¹² Åtgärder av detta slag borde kunna leda till att man provocerar fram kriminalitet istället för att förebygga och förhindra brott.

²¹¹ Prop. 1997/98:9 s. 68f.

²¹² Detta är möjligt enligt dansk rätt. Se Johansson s. 48

11 Litteraturförteckning

Litteratur:

- Beckman, Holmberg, Löfmarck, Strahl och Wennberg Brottsbalken jämte förklaringar, Band II, Sjätte upplagan, Stockholm, 1990
- Bergholz, G. Europakonventionen artikel 6, Kompendium i processrätt, Projekt nr. 6 (PP6), Juridiska institutionen, Lunds Universitet, Vårterminen 1996
- Billström, M. Brottsoffrets rätt, Stockholm, 1995
- Corell, Egerstedt, Eliasson, Heuman och Regner Sekretesslagen. Kommentarer till 1980 års lag med ändringar, Upplaga 3:1, Stockholm, Cop. 1992
- Danelius, H. Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, Upplaga 1:1, Stockholm, 1997
- Fitger, P. Rättegångsbalken I, Stockholm, 1996
- Fredriksson, M. och Malm, U. Brottsoffrens rättigheter i brottmålsprocessen, Upplaga 2, Stockholm, 1995
- Heuman, L. Köpta vittnen, SvJT 1983 s. 669
- Johansson, A. Hells Angels - Änglar utan vingar Bekämpning av mc-relaterad brottslighet ~En komperativ studie~, Examensarbete i Straffrätt, Juridiska institutionen, Lunds Universitet, 1998
- Savona, Adamoli and Zoffi Organised crime across the borders, Heuni Papers No 6, Helsinki, 1995
- Sterfeldt, O. Uppföljning av lagen om besöksförbud, BRÅ, Stockholm, 1995

Offentligt tryck:

- Ds 1993:29 Brottsoffren i blickpunkten - åtgärder för att stärka brottsoffrens ställning, Stockholm, 1993
- Ds 1995:1 Vittnen och målsägande i domstol, Stockholm, 1995
- Ds 1997:7 Domstolsförfarandet - Förslag till förbättringar

Metodfrågor 1995:2	Säkerhet och skydd för bevispersoner, Riksåklagaren, Malmö, 1995
Metodfrågor 1997:1	Säkerhet och skydd för bevispersoner Åtgärds-katalog, Riksåklagaren, Stockholm, 1997
NJA II 1935	
NJA II 1948	
OJ C 327/5, 7.12.95	Resolution of the Council of 23 November 1995 on protection of witnesses in the fight against international organized crime
OJ C 132/31, 28.4.97	Respect for human rights in EU
Prop. 1979/80:2	Med förslag till sekretesslag m.m., Del A
Prop. 1980/81:114	Om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar
Prop. 1981/82:141	Om ändring i lagstiftningen om kriminalvård i anstalt m.m.
Prop. 1986/87:89	Om reformerat tingsrättsförfarande
Prop. 1987/88:137	Om besöksförbud
Prop. 1988/89:67	Om sekretessfrågor inom undervisningsväsendet m.m.
Prop. 1990/91:153	Om ny folkbokföringslag m.m.
Prop. 1992/93:141	Om ändring i brottsbalken m.m.
Prop. 1995/96:52	En ny vapenlag
Prop. 1996/97:135	Ändring i brottsbalken Skärpning av straff för övergrepp i rättssak
Prop. 1997/98:9	Skydd för förföljda personer, samordningsnummer, m.m.
Regeringens skrivelse 1996/97:171	Åtgärder mot organiserad och gränsöverskridande brottslighet
RPS Rapport 1990:4	Vitneskydd, 2:a upplagan, Stockholm, 1994
RPS Rapport 1993:6	Försöksverksamhet med livvaktsskydd för hotade kvinnor m.m. - ett regeringsuppdrag, Stockholm, 1993

RPS Rapport 1995:3	Utvärdering av lagen om fingerade personuppgifter, Stockholm, 1995
RPS Redovisning 1992:1 POB	Vapenlagen Föreskrifter och allmänna råd, Stockholm, 1992
SOU 1990:92	Våld och brottsoffer, Stockholm, 1990
USCA	Comprehensive crime control act of 1984, Title II of Public law 98-473, Saint Paul, 1984

12 Rättsfallsförteckning

NJA 1994 s. 497

RH 1993:151

RH 1995:32

RÅ 1993 not 515

RÅ 1993 not 692

RÅ 1994 not 470